

Käytöshäiriöistä oireilevien lasten tukeminen päiväkodissa

Varhaiskasvatuksen opettajien näkökulma

Kuusisto Ella-Noora

Lahtinen Anni

Opinnäytetyö, AMK

Joulukuu 2021

Terveys- ja hyvinvointialat

Sosionomi (AMK)

Kuusisto, Ella-Noora & Lahtinen, Anni

Käytöshäiriöistä oireilevien lasten tukeminen päiväkodissa – varhaiskasvatuksen opettajien näkökulma.

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Joulukuu 2021, 39 sivua.

Terveys- ja hyvinvointialat. Sosionomi (AMK). Opinnäytetyö AMK

Julkaisun kieli: suomi

Verkkojulkaisulupa myönnetty: kyllä

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoa, kuinka varhaiskasvatuksen opettajat voivat tukea käytöshäiriöistä oireilevia lapsia, jotta voidaan taata kaikille lapsille turvallinen ja yhdenvertainen kasvuympäristö. Tavoitteena oli selvittää, miten käytöshäiriöt näkyvät päiväkodin arjessa ja kuinka ne huomioidaan. Tutkimus toteutettiin varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisen tutkimuksen keinoin. Tutkimusaineisto kerättiin Jyväskylän kaupungin päiväkodeista Webropol-kyselylomakkeen avulla. Kyselyyn vastasi kuusi varhaiskasvatuksen opettajaa. Aineiston analyysi toteutettiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Kyselyn vastaukset luokiteltiin ylä- ja alaluokkiin, joka helpotti aineiston käsittelyä.

Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että käytöshäiriöt näkyivät päiväkodin arjessa toiminnallisesti näyttäytyvinä ilmenemismuotoina, kuten levottomuutena, tavaroiden heittelynä ja karkailuna. Lisäksi epäsopeva kielenkäyttö ja itsesäätelyn vaikeudet, joka pitää sisällään muun muassa aggressiivisuuden ja sosiaalisten taitojen puuttumisen, olivat vastauksista tulkittuja ilmenemismuotoja. Tuloksista voitiin havaita myös kiusaamisena sekä auktoriteetin ja ohjeiden vastusteluna näkyvä häiriökäyttäytyminen. Käytöshäiriöistä lasta tuettiin tutkimustulosten perusteella kommunikoimalla lapsen sekä huoltajien kanssa, ympäristötekijöitä muokkamalla sekä häiriötekijöitä poistamalla.

Avainsanat (asiasanat)

varhaiskasvatus, sosioemotionaalinen kasvu ja kehitys, käytöshäiriöt, häiriökäyttäytyminen, laadullinen tutkimus

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

-

Kuusisto, Ella-Noora & Lahtinen, Anni

Supporting children with conduct disorder in kindergarten

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, December 2021, 39 pages.

Health and welfare. Bachelor's Degree Programme in Social Services. Bachelor's thesis.

Permission for web publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

The purpose of the thesis was to increase information about how to early childhood education teachers can support children with conduct disorder to ensure equal and safe growth environment for all children. The aim was to sort out how conduct disorders appear in everyday life of kindergarten and how conduct disorders are considered. The study was conducted from view of early childhood education teachers.

The thesis has been implemented as a qualitative study. The material of study was gathered from kindergartens of Jyväskylä's area with a help of Webropol survey. Six early childhood education teachers were answered to the survey. Analysis performed using data-driven content analysis method. The results of the survey were categorized to primary and sub-categories.

The results of study showed that conduct disorders were appeared as functional problems like restlessness, throwing items and escaping. Inappropriate language and difficulties in self-regulation which involves aggression and lack of social skills are also form of conduct disorder interpreted from results. Bullying and opposition to authority and instruction could also be observed from the results. Based on the results, the children were supported from behavioural disorders by communicating with them and their guardians, modifying environmental factors and removing the distraction.

Keywords/tags (subjects)

early childhood education, social-emotional grown and development, conduct disorder, behavioral disorder, qualitative study

Miscellaneous (Confidential information)

-

Sisältö

1	Johdanto	2
2	Varhaiskasvatus Suomessa	3
3	Lasten sosioemotionaalinen kehitys	5
4	Käytöshäiriöt	8
4.1	Käytöshäiriöiden esiintyvyys ja taustatekijät	8
4.2	Käytöshäiriöiden oireet ja ehkäisy	9
4.3	Keinoja hoitaa, tukea ja ohjata haastavasti käyttäytyvää lasta	11
5	Tarkoitus ja tavoite	14
6	Toteutus	14
6.1	Tutkimusmenetelmä	14
6.2	Aineiston keruu	15
6.3	Aineiston analyysi.....	17
7	Tulokset	21
8	Pohdinta	25
8.1	Keskeiset tulokset ja johtopäätökset	26
8.2	Eettisyys ja luotettavuus	29
8.3	Tulosten hyödyntäminen ja jatkotutkimusmahdollisuudet.....	31
	Lähteet	33
	Liitteet	37
	Liite 1. Saatekirje	37
	Liite 2. Kyselylomake	38

Kuviot

Kuvio 1.	Käytöshäiriöiden ilmenemisen ja lapsiryhmän dynamiikassa näyttäytymisen ala- ja yläluokat.....	19
Kuvio 2.	Käytöshäiriön huomioimisen/puuttumisen ala- ja yläluokat.....	20
Kuvio 3.	Käytöshäiriöiden tukikeinojen ala- ja yläluokat	20
Kuvio 4.	Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön keinojen ala- ja yläluokat	21

1 Johdanto

Lasten käytöshäiriöiden tutkiminen on ajankohtaista sen viimeaikaisen yleistymisen vuoksi (ks. esim. Huttunen 2018). Julkisten ja hyvinvointialojen liiton vuonna 2020 julkaistussa selvityksessä ilmenee, että kuudestasadasta selvitykseen vastanneesta varhaiskasvatuksen työntekijöistä 22 % on kohdannut väkivaltaa työssään ainakin kerran viikossa ja jopa 8 % työntekijöistä joka päivä. Vä-kivalta aiheuttaa työntekijöille muun muassa mustelmia, venähdyksiä, raapaisujälkiä sekä hammasvaurioita, joiden vaikutuksesta voi seurata pitkiäkin sairauslomia. (JHL:n kysely: Varhaiskasvatuksen ammattilaisia lyödään, purraan ja pusketaan, tilanteiden selvittäminen ontuu 2020.) Lisäksi Puustjärvi ja Repokari (2017) toteavat, että erilaisia käytöshäiriöitä esiintyy 3–8 %:lla lapsista. Vaikka luku on pieni suhteessa lapsiin, voi päiväkodin työntekijöille tehdystä JHL:n selvityksestä päätellä, että käytöshäiriöt ja erityisesti aggressiivisuus näkyvät päiväkodin arjessa työntekijöitä kuormittavalla tavalla.

Aggressiivinen käytös on yksi lasten käytöshäiriöiden ilmenemismuodoista ikätasosta poikkeavan uhmakkaan ja epäsosiaalisen käytöksen lisäksi. Lasten käytöshäiriöt ovat yleensä pitkäkestoisia ja niiden syyt ovat yleensä monitahoisia. (Käytöshäiriöt [lapset ja nuoret] 2018.) Erilaisten uhmakkuus- ja käytöshäiriöiden taustatekijöitä ovat muun muassa perinnölliset tekijät, yksilöllinen alttius sekä ympäristön riskitekijät. Käytöshäiriöt voivat näyttäytyä hyvinkin haastavina sekä vaikuttaa lapsen sosiaalisiin suhteisiin ja tätä kautta myös muihin lapsiin. (Uhmakkuus ja käytöshäiriöt, n.d.) Ammattilaisten varhainen puuttuminen ja oireiden tunnistaminen on tärkeää oikeanlaisen hoidon ja tuen takaamisen vuoksi. Varhaiskasvatuksen toiminta onkin lapsen kehitykselle merkityksellistä, sillä lapsi oppii ja harjoittaa esimerkiksi tunne- ja vuorovaikutustaitojaan, joka näin ollen vähentää häiriökäyttäytymistä. (Käytöshäiriöt [lapset ja nuoret] 2018.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä tietoa, miten varhaiskasvatuksen opettajat voivat tukea käytöshäiriöistä oireilevia lapsia, jotta voidaan taata kaikille lapsille turvallinen ja yhdenvertainen kasvuympäristö. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää laadullisen tutkimuksen keinoin, miten käytöshäiriöt näkyvät päiväkodin arjessa ja kuinka ne huomioidaan. Opinnäytetyön toteutuessa varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta saadaan käytännönläheistä sekä käytännössä sovellettavaa tietoa käytöshäiriöistä. Lisäksi tutkimuksen avulla voidaan selvittää tarve mahdollisille lisäkoulutuksille ja perehdyttämisille. Opinnäytetyötä voidaan käyttää työkaluna käytännön työssä sekä tukimateriaalina varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja alaa opiskeleville.

Tietoperustan tiedonhaku toteutettiin käyttämällä sanoja *varhaiskasvatus, sosioemotionaalinen kehitys, vuorovaikutustaidot, käytöshäiriöt, häiriökäyttäytyminen*. Kansainväliset haut toteutettiin sanoilla *social-emotional development, behavioural disorder, conduct disorder*. Näiden tueksi tarkennettiin hakuja sanoilla *päiväkoti-ikäiset lapset, children of young age, children of early age ja early childhood education*. Tietokantoina toimii Duodecim terveystietäminen, Finna, Melinda, Google Scholar, PubMed, Elektra, ProQuest Central, Eric sekä Social Care Online.

2 Varhaiskasvatus Suomessa

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan merkittävää kokonaisuutta 0–5-vuotiaiden lasten kasvussa ja oppimisessa. Tämä kokonaisuus koostuu lapsen tavoitteellisesta ja suunnitelmallisesta hoidosta, opetuksesta sekä kasvatuksesta, jossa korostuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on muun muassa tukea lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista, edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä kehittää vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja. Lisäksi pyrkimyksenä on ehkäistä lapsen syrjäytymistä, vahvistaa osallisuutta ja aktiivisuutta sekä auttaa huoltajia kasvatustyössä. Samalla se myös mahdollistaa huoltajia palaamaan takaisin opiskelun tai työelämän pariin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 7–8, 14; Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 2 §–3 §.)

Suomessa varhaiskasvatus kuuluu osaksi koulutusjärjestelmää, jolloin kunta on velvollinen järjestämään sitä tarvittavan laajuuden ja toimintamuodon tavoin. Näitä toimintamuotoja voivat olla päiväkotitoiminta, perhepäivähoito tai avoin varhaiskasvatustoiminta. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet eroavat keskenään muun muassa resurssien, toimintaympäristöjen, lapsiryhmien koon sekä henkilöstön kelpoisuusvaatimusten kannalta. Kunnan on pääsääntöisesti otettava huomioon lapsen etu suunniteltaessa ja toteuttaessa varhaiskasvatusta, mutta on myös huomioitava, että varhaiskasvatusta järjestetään lähellä palvelun käyttäjiä heidän tarpeitaan vastaavina aukioloaikoina. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 17; Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1 §, 4–5 §.)

Tässä opinnäytetyössä keskitytään varhaiskasvatuksen yleisimpään toimintamuotoon, eli päiväkotitoimintaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) mainitaan, että päiväkodeissa toimintaa toteutetaan lapsiryhmissä, jotka muodostetaan ottamalla huomioon muun muassa yksilöiden tuen tarpeet, lasten iät sekä sisarussuhteet. Lisäksi ryhmien muodostamisessa täytyy

huomioida pedagoginen tarkoituksenmukaisuus sekä erilaiset säännökset liittyen henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 18.) Varhaiskasvatustalain (540/2018) mukaan kunnan, kuntayhtymän tai yksityisen palveluntuottajan on varmistettava, että varhaiskasvatuksessa työskentelee riittävästi kelpoisuusvaatimuksia täyttävää henkilöstöä, kuten päiväkodin toiminnasta vastaava johtaja, varhaiskasvatuksen opettajia, erityisopettajia, lastenhoitajia sekä sosionomeja. Tällöin voidaan saavuttaa eri tavoitteet, jotka varhaiskasvatukselle on määrätty sekä pystytään vastaamaan myös vammaisten ja muiden lasten tuen tarpeisiin. (Varhaiskasvatustalain 540/2018, 25 §, 35§.)

Varhaiskasvatustalain (540/2018) 75 §:n henkilöstöä koskevan siirtymäsäännöksen mukaan ne henkilöt, jotka ovat hyväksytyt joko yliopistoon tai ammattikorkeakouluun opiskelemaan lastentarhaopettajan opintoja tämän kyseisen lain voimaan tullessa tai vuoden kuluessa voimaantulosta hyväksytyt opiskelemaan varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen sosionomin pätevyyden tuomia opintoja, ovat he kelpoisia toimimaan kyseisissä tehtävissä. Tämä kuitenkin edellyttää, että opinnot suoritetaan loppuun 31.7.2023 mennessä. Vuoden 2023 heinäkuun jälkeen varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuusvaatimuksena on vähintään kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, joka sisältää varhaiskasvatuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavia opintoja. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilöstöä koskevan siirtymäsäännöksen voimaan tulon jälkeen sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet henkilöt ovat kelpoisia toimimaan varhaiskasvatuksen sosionomeina, mikäli opintoihin on sisältynyt vähintään 60 opintopistettä suuntautuen sosiaalipedagogiikkaan ja varhaiskasvatukseen. (Varhaiskasvatustalain 540/2018, 26–27 §, 75 §). Varhaiskasvatustalain painottaa pedagogiikan merkitystä, jolloin varhaiskasvatuksen opettajille sekä erityisopettajille kuuluu pedagoginen vastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan tavoitteellisuuden ja suunnitelmallisuuden toteutumisesta sekä toiminnan kehittämisestä ja arvioinnista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 18).

Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja huoltajien välillä

Varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja huoltajien kasvatusyhteistyö voi muodostua haasteelliseksi, jos lapsella on pulmia käyttäytymisen hallinnassa. Onkin tärkeää pohtia yhteistyötä lapsen, varhaiskasvatuksen työntekijän ja huoltajien näkökulmasta. Kasvatusyhteistyö ja kasvatuskumppa-

nuus ammattilaisen ja huoltajien välillä tukevat lapsen hyvinvointia. Kasvatusyhteistyön tärkeimmät rakennuspalikat ovat molemminpuolinen luottamus ja kunnioitus. Luottamus lisää yhteistyötä ja yhteistyö vahvistaa luottamusta. Luottamuksen merkitys korostuu erityistilanteissa, kun käsitellään lapsen ongelmakäyttäytymistä. (Laakso, Poikonen & Rautamies 2011, 192–194) Varhaiskasvatustilain (540/2018, 3 §) määrittelee yhteistyötä huoltajien kanssa seuraavalla tavalla: *varhaiskasvatuksen tavoitteena on toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.*

Huoltajat sekä muut lapsen aikuiset ovat mahdollisesti omaksuneet eri kasvatustilain ja toimintatavat kuin kasvatustilain ammattilaiset. Tästä johtuen, huoltajien voi olla haastavaa tunnistaa käyttöhäiriöön viittaavat oireet. Kasvatustilain ammattilainen näkee koko ajan vertaisryhmän lapsen ympärillä, jolloin lapsen ongelmat ja oireet korostuvat eri mittakaavassa ja näyttävät eri tavalla kuin kotona tai kotiympäristössä. Yhteydenpito huoltajien ja kasvatustilain ympäristön välillä on yksi tärkeimmistä tekijöistä, jolla edistetään lapsen toipumista käyttööireista ja -häiriöstä. Päivittäisten kuulumisten vaihto onkin näin ollen tärkeä osa päiväkodin arjen työtä. (Koskinen & Riihonen 2020, 261–262.)

3 Lasten sosioemotionaalinen kehitys

Opinnäytetyössä käsitellään päiväkotikäisten, eli 0–5-vuotiaiden lasten tyyppillistä sosioemotionaalista kehitystä. Ahosen (2017) sekä Huttusen, Kososen, Laakson ja Waaramaan (2018) mukaan sosioemotionaalilla kehityksellä viitataan muun muassa niihin taitoihin, joita lapsi tarvitsee erilaisten tunteiden ilmaisuun, tunnistamiseen, ymmärtämiseen sekä säätelyyn. Näiden taitojen avulla lapsi pystyy luomaan ja ylläpitämään ystävyyssuhteita, toimimaan sosiaalisesti rakentavalla tavalla muiden aikuisten ja lasten parissa sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita. (Ahonen 2017, 16; Huttunen, Kosonen, Laakso & Waaramaa 2018, 12.) Ahosen (2017) mukaan näiden taitojen kehittyminen alkaa jo vastasyntyneen vauvan ollessa tiiviissä vuorovaikutuksessa sosiaalisen verkostonsa, kuten huoltajiensa, kanssa. Myöhemmin sosiaalinen verkosto laajentuu muun muassa toisten lasten eli vertaisryhmien ja kasvatustilain instituutioiden kautta (Ahonen 2017, 17). Laaksonen (2012, 3) korostaa lapsen positiivisten vertaissuhteiden tärkeyttä ja aktiivista roolia lapsuuden kehitysprosessissa, sillä niiden on todettu tukevan vuorovaikutussuhteiden luomista sekä edistävän lapsen sosioemotionaalista kehitystä.

Useimmiten lapsen ensimmäiset vertaissuhteet syntyvät päiväkodissa, jossa lapsi oppii vuorovai-
kutukseen tarvittavia taitoja sekä saa ensikosketuksen yhteisön jäsenyyteen. Yhteisön jäsenenä
lapsi pystyy muun muassa toimimaan aktiivisena toimijana, jakamaan yhteisiä kokemuksiaan sekä
osallistumaan vertaisryhmänsä toimintaan, esimerkiksi leikin kautta. (Laaksonen 2012, 4–5.) Ali-
joki, Hotulainen, Kontu, Nislin, Sajaniemi ja Suhonen (2014) avaavat, että leikin avulla lapsi pystyy
muodostamaan ympäristöstään uusia asioita ja merkityksiä sekä selvittämään sosiaalisia ristiriit-
toja, joiden kautta lapsen ymmärrys sosiaalisista suhteista kehittyy. Leikkiessään vertaisryhmänsä
kanssa lapsi toimii tavoitteellisesti kehittäen samalla käsityksiä vuorottelusta ja yhteisistä päämää-
ristä. Lisäksi leikin kautta voidaan oppia oman kulttuurin rutiineja ja sääntöjä. Parhaimmassa ta-
pauksessa lapsi oppii leikin avulla niin sosiaalisia ja kognitiivisia taitoja kuin emotionaalista sääte-
lyä. (Alijoki ym. 2014, 185.) Laaksonen (2012) muistuttaa, että vertaisryhmien hyväksynnällä tai
torjunnalla on suuri vaikutus lapsen kehitykseen: hyväksynnän avulla lapsi saa positiivisia vertaisko-
kemuksia, kun taas torjunta saattaa vaikuttaa negatiivisesti lapsen sosioemotionaaliseen kehityk-
seen. Lapsen epäsosiaalinen ja aggressiivinen käyttäytyminen ovat liitoksissa vertaisryhmän hyväk-
syntään, sillä mitä aggressiivisemmin lapsi käyttäytyy, sitä luultavammin lapsi jää vertaisryhmänsä
ulkopuolelle. (Laaksonen 2012, 5–6.) Myös Türkoglu (2019) tutkimuksen mukaan aggressiivi-
sesti käyttäytyvän lapsen vertaissuhteet saattavat katketa muun muassa siitä syystä, kun muut
lapset eivät uskalla olla hänen seurassaan tai jos hänellä esiintyy kommunikaatiopuutteita. Lisäksi
tilanteet, jotka aiheuttavat lapselle ahdistusta, pelkoa tai huolta vaikuttavat negatiivisesti vertais-
suhteisiin. (Türkoglu 2019, 178.)

Huttusen, Koivulan, Laakson, Määttän, Närhen, Paanasen ja Savolaisen (2017) mukaan lapsen so-
sioemotionaaliseen kehitykseen vaikuttavat niin sisäiset kuin ympäristötekijät. Sisäisillä eli biologi-
silla tekijöillä tarkoitetaan muun muassa informaation prosessointikykyä sekä neurobiologisia kehi-
tysedellytyksiä, kuten valmiuksia kielelliseen taitoon. (Huttunen ym. 2017, 7.) Näiden lisäksi lapsen
biologisiin tekijöihin kuuluvat temperamentti- ja persoonallisuustyypit vaikuttavat sosioemotionaaliseen kehityk-
seen. Se, miten ja millä tavalla lapsi säätelee muun muassa reaktioidensa voimakkuutta eri tilan-
teissa, on peräisin hänen temperamentti- ja persoonallisuustyyppistään. (Ahonen 2017, 23.) Sekä Huttunen ja muut
(2017) että Ahonen (2017) korostavat sosioemotionaalisen kehitykseen vaikuttavista ympäristöte-
kijöistä keskeisimmäksi huoltajien ja muiden kasvattajien, kuten varhaiskasvatuksen opettajien,
tapaa kasvattaa ja tukea lapsia sekä tarjota erilaisia oppimismahdollisuuksia. Myös sensitiivisen
vanhemmuuden on todettu olevan perusta turvallisille kiintymyssuhteille ja näin ollen myös lapsen

positiiviselle sosioemotionaaliseen kehitykselle (Bakermans-Kraneburg, Juffer & Voort 2014). Sosioemotionaalisen kehityksen tehtävänä on edistää lapsen itsetietoisuutta ja itsetuntemusta, sosiaalista tietoisuutta, ihmissuhdetaitoja, vastuullista päätöksentekoa sekä itsesääätelyä (Domitrovich, Durlak, Gullotta & Weissberg 2015, 6–7).

Ahosen (2017) mukaan sosioemotionaalisten taitojen kannalta tärkein ja tunnetuin ominaisuus on itsesääätelytaito. Itsesääätelytaidoilla tarkoitetaan lapsen kykyä säädellä tunteitaan, käyttäytymistään sekä kognitiivista toimintaansa erilaisten tilanteiden edellyttävällä tavalla. Lapsen tunteiden säätelyyn liittyy niin kyky tunnistaa omia tunteitaan kuin ilmaista niitä keinolla, joka huomioi toiset ihmiset sekä lapsen omat tavoitteet. Esimerkiksi lapsen kohdatessa pettymyksiä lapsen käyttäytyminen sekä kyky säädellä pettymyksen aiheuttamia tunteita linkittyvät vahvasti toisiinsa. Samalla myös lapsen kyky säädellä kognitiivisia toimintojaan heijastuu lapsen käyttäytymiseen. Kyky säädellä kognitiivista toimintaansa voi näyttäytyä muun muassa siten, miten lapsi pystyy suunnittelemaan ja arvioimaan toimintaansa tai säätelemään tarkkaavaisuuttaan. Lisäksi lapsen kielellinen kehitys on yhteydessä itsesäätelytaitojen kehitykseen. Kielellisen kehityksen avulla lapsi pystyy sanoittamaan tunteitaan, ajatuksiaan sekä kokemuksiaan. Kun lapsi kokee tulevaisuutta kuulluksi, on hänellä paremmat mahdollisuudet säädellä käyttäytymistään. (Ahonen 2017, 18–20.)

Itsesäätelytaidot mahdollistavat lapselle merkityksellisiä sosiaalisia vuorovaikutussuhteita sekä kokemuksia muiden lasten ja aikuisten kanssa. Itsesäätelytaitojen kehittyessä lapsi oppii huomioimaan mitä seurauksia hänen toiminnallaan on myös sosiaaliseen ympäristöönsä. Jos lapsella esiintyy haasteita itsesäätelytaidoissa, saattaa sosiaalinen ympäristö mieltää lapsen käyttäytymisen hankalaksi. Tällöin lapsen haasteet ilmenevät tunteiden ja käyttäytymisen ali- tai ylisäätelynä. Alisäätely voi näyttäytyä aggressiivisena ja uhmakkaana käytöksenä kun taas ylisäätely voi näyttäytyä vetäytyvänä käyttäytymisenä. (Ahonen 2017, 19–20.) Koskinen ja Riihonen (2020) avaavat, että lasten itsesäätelytaitojen kehittämisessä korostuu erityisesti vanhempien ja kasvattajien ohjaus ja avustus. Merkittävintä on, että aikuinen oppii havainnoimaan ja tunnistamaan lapsessa nousevat tunteet, varsinkin silloin kun lapsi on huomaamattaan vahvojen tunteiden vallassa. (Koskinen & Riihonen 2020, 116.) Ahonen (2011) korostaa, että itsesäätelyn kehitykseen vaikuttaa vahvasti läheisiltä ihmisiltä sekä aikuisilta tulevat vuorovaikutuksen ja toiminnan säätelyn esimerkit ja mallit.

Myös onnistuneet ja kasvatusta sekä kehitystä tukevat vuorovaikutussuhteet tukevat lapsen it-sesäätelytaitoja. (Ahonen 2011, 8.) Kun aikuinen sanoittaa tunteitaan lapselle, tämä alkaa hiljalleen tunnistamaan tunnereaktioitaan paremmin. (Koskinen & Riihonen 2020, 116.)

4 Käytöshäiriöt

Puustjärven ja Repokarin (2017) mukaan erilaisia käytöshäiriöitä esiintyy 3–8 %:lla lapsista. Erilaisia käytöshäiriöitä on todettu esiintyvän enemmän pojilla kuin tytöillä. Yleisimmin käytöshäiriöille altistavat neuropsykiatriset vaikeudet, joita ovat toiminnanohjauksen, työmuistin, kielellisten ja sosiaalisten taitojen pulmat sekä vaikeudet. Myös oppimis- ja keskittymisvaikeudet sekä lapsen impulsiivisuus ovat altistavia tekijöitä. (Puustjärvi & Repokari 2017, 1364.) Riskitekijöinä häiriökäyttäytymisessä ovat esimerkiksi erilaiset perhetilanteet sekä vanhemmuuden ja kasvatuksen ongelmat (Hermanson 2012).

Lapsen käytöshäiriöstä puhuessa tarkoitetaan monimuotoista häiriötä, jonka yleisimpinä oireina ovat pitkäkestoinen ikätasosta poikkeava uhmakas, epäsosiaalinen tai aggressiivinen käytös. Kyseinen käytös johtaa useimmiten ongelmiin sosiaalisissa suhteissa ja arjen toiminnassa. Käytöshäiriöstä kärsivä lapsi ei myöskään kykene ajattelemaan tekojensa seurauksia. Käytöshäiriöihin saattaa liittyä myös oheissairastavuutta, kehityksellisiä ongelmia sekä psykososiaalista kuormitusta. Käytöshäiriöitä pyritäänkin ennaltaehkäisemään kehittämällä lapsen vuorovaikutus-, tunne- ja ongelmanratkaisutaitoja, lisäämällä positiivisia kasvatuskäytäntöjä sekä poistamalla mahdollisia riskitekijöitä. Hoito käytöshäiriöihin suoritetaan lapsen ja perheen, terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen sekä sosiaalitoimen kanssa yhteistyössä. (Käytöshäiriöt [lapset ja nuoret] 2018.) Usein lapsi pyrkii viestimään haastavan käyttäytymisen kautta asiaa tai ongelmaa, joka ei ole löytänyt sanallista tai sosiaalisesti hyväksyttävää muotoa. Aikuisen, puhekykyisen, henkilön haasteena on yrittää löytää ja nähdä syitä häiriökäytöksen takana. (Kerola & Sipilä 2007, 13.)

4.1 Käytöshäiriöiden esiintyvyys ja taustatekijät

Käytöshäiriön yleisyys on viime vuosina ja vuosikymmenten aikana lisääntynyt. Kansainvälisten tutkimusten mukaan 10–11 vuotiaista lapsista 4–12 %, nuoruusikäisistä pojista 10–13 % ja tytöistä 4–6 % kärsii käytöshäiriöstä. (Huttunen 2018.) Käytöshäiriöitä on vaikeudeltaan eriasteisia, joista

tyypillisin on uhmakkuushäiriö. Sitä esiintyy pääsääntöisesti alle 10-vuotialla lapsilla. (Käytöshäiriöt lapsella n.d.)

Syyt käytöshäiriöiden taustalla ovat monitahoisia. Käytöshäiriöiden syyt sisältävät biologisia, psykososiaalisia ja perinnöllisiä tekijöitä. Näitä tekijöitä ovat geneettinen alttius, aivojen rakenteeseen ja toimintaan sekä neurobiologiaan, lapsen temperamenttiin ja persoonallisuuteen liittyvät tekijät sekä sosiaaliseen vuorovaikutukseen, vanhemmuuteen ja ympäristöön liittyvät tekijät. Joskus taustalla voi olla myös diagnosoimaton ja hoitamaton tarkkaavuus- ja ylivilkkaushäiriö eli ADHD, masennustila tai kaksisuuntainen mielialahäiriö. Yleisimpiä häiriökäyttäytymisen syitä ovat kuitenkin opittu toimintamalli, kommunikoinnin pulmat, struktuurin puute ja epävarmuus. Mielekkään tekemisen puute, vaikeus ymmärtää sosiaalisia tilanteita, aistipoikkeavuudet, oman toiminnan ohjaamisen vaikeudet, turvattomuus, itsetunnon heikkous sekä tunteiden tunnistamisen ja käsittelyn vaikeudet aiheuttavat myös häiriökäyttäytymistä. Lisäksi kipu, pelko, stressi, juuttuminen ja muut fyysiset syyt voivat olla häiriökäytöksen taustalla. (Aronen 2018; Huttunen 2018; Kerola & Sipilä 2007, 32.)

Lillig (2018) toteaa häiriökäytöksen riskitekijöihin kuuluvan myös äidin raskaudenaikainen tupakointi ja alkoholinkäyttö, stressi ja ahdistuneisuus, altistuminen lähisuhdeväkivallalle tai hyväksikäytölle sekä vanhempien päihteiden käyttö ja rikollisuus. Arosen (2018) mukaan miessukupuolen on nähty olevan useiden tutkimusten mukaan yksi merkittävimmistä epäsosiaalisen käytöksen riskitekijöistä. Lapsuusiän uhmakkuushäiriö onkin siis pojilla yleisempää verrattuna saman ikäisiin tyttöihin. (Aronen 2018.)

4.2 Käytöshäiriöiden oireet ja ehkäisy

Varhaisen puuttumisen kaksi tehtävää on pyrkiä ennaltaehkäisemään ongelmien syntyä sekä toteuttaa korjaavaa toimintaa. Päiväkotitoiminta toteuttaa näitä kahta edellä mainittua tehtävää. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemät havainnot lapsen käyttäytymisistä erilaisissa tilanteissa ovat arvokkaita, sillä havaintojen perusteella voidaan havaita haastavaa käyttäytymistä ja siihen liittyviä oireita sekä puuttua näihin varhain. Kun lapsi oireilee häiriökäyttäytymisen kautta, lapsen kohdalla on kyse kokonaisvaltaisesta ilmiöstä, joka ei johdu kasvattajan epäammattillisesta toimin-

nasta tai osaamattomuudesta. Lapsen tilannetta tulisi arvioida ammatillisesta näkökulmasta. Lapsen käyttäytymisen havainnointi arkipäiväisissä toiminnoissa auttaa tunnistamaan onko kyseessä käytöshäiriö. (Huhtanen 2004, 45, 64.)

Ennusmerkkien avulla voidaan tunnistaa ja havaita haastavaa käytöstä. Yleisimpiä merkkejä ovat muutokset puheessa, tunnetilassa ja fyysisessä tilassa. Puheen muutokset tarkoittavat solvaavaa kielenkäyttöä, uhkailua, syyttelyä, kiroilua, puhumattomuutta, normaalia suurempaa puheliaisuutta sekä puheäänien muutoksia. Tunnetilan muutoksiin voivat lukeutua kireys, kiihtyneisyys, ärtyneisyys, ahdistuneisuus ja mahdollisista lääkkeistä kieltäytyminen. Kun puhutaan käytöshäiriön yhteydessä muutoksista fyysisessä tilassa, tarkoitetaan sillä motorista levottomuutta, ovien paukuttelua tai muuta motorista äänekkyyttä, tuijottamista, jähmeyttä, kehon jännittyneisyyttä ja hikoilua tai ihon värin muutoksia, vetäytyvyyttä ja takertuvuutta. Jotta voidaan tunnistaa mahdollisia oireita häiriökäyttäytymisestä ja lapsen tarvitsemasta erityisestä tuesta, on hyvä kiinnittää huomiota myös lapsen kehitystasoon, puutteellisiin kommunikaatiotaitoihin, lapsen huomion hakuisuuteen tai -tarpeeseen sekä käyttäytykö lapsi ikätasoistensa mukaisesti. Näihin ennustusmerkkeihin reagoiminen suunnitelmallisella sekä ammatillisella tavalla ja tuella on haastavan käytöksen ennaltaehkäisyä. (Sipilä & Kerola 2007, 14; Huhtanen 2004, 64.)

Kerolan ja Sipilän (2007) mukaan stressitekijät voivat laukaista haastavaa käyttäytymistä. Monessa neurologisessa haasteessa kuten autismin kirjoissa, ADHD:ssa sekä fyysisissä, psyykkisissä ja kehityksellisissä vammoissa syntyy kehon hallinnan ja toiminnan ohjaamisen ongelmia. Tällöin stressi voi sitoa havaintokykyä, joustavuutta ja energiaa sekä estää sopeutumista muuttuviin tilanteisiin ja vaikeuttaa niistä selviytymistä. Kun itsekontrolli eli itsesäätelytaidot ovat heikentyneet, seuraa sulkeutumista tai ulospäin suuntautuvaa erikoista, haastavaa käyttäytymistä. (Kerola & Sipilä 2007, 22.)

Käytöshäiriöitä voidaan ehkäistä edistämällä lapsen tunne-, vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja sekä tukemalla lapsen turvallisia, ennakoitavia ja lämpimiä ihmissuhteita sekä ympäristön myönteisiä kasvatuskäytäntöjä. Myös lievittämällä sekä poistamalla mahdollisia altistavia ympäristötekijöitä voidaan ehkäistä käytöshäiriöiden syntymistä. (Aronen, Kaltiala, Santalahti, Tarnanen & Tuunanen 2019.) Lapsuuden turvalliset aikuissuhteet luovat pohjan lapsen vuorovaikutustaidoille.

Sekä turvallinen kiintymyssuhde että aikuisilta opitut vuorovaikutustaidot heijastavat lapsen kykyyn toimia tulevissa kaverisuhteissa ja sosiaalisissa tilanteissa. Lapsen kaverisuhteiden luomista tulisi tukea aikuisen toimesta. Kun lapsen vuorovaikutustaidot pääsevät kehittymään kaverisuhteen sekä muiden sosiaalisten suhteiden myötä, ehkäisee se mahdollista haasteellista käytöstä tilanteissa, jossa lapsen tulisi olla vuorovaikutuksessa esimerkiksi ikätovereidensa kanssa. (Trogen 2020, 160.) Lapsen tunne- ja vuorovaikutustaidot ovatkin osana varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmä on lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta keskeinen toimintaympäristö. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen ja harjoittelu kuuluu osaksi päiväkodin ohjelmaa. (Kilpinen-Loisa & Repo 2018.)

Myös lapsen kyky säädellä tarkkaavuuttaan vaikuttaa tunteiden hallintaan. Tarkkaavuuden säätelyllä tarkoitetaan, sen keston ja kohdistumisen säätelyä sekä erilaisten yksilön sisä- tai ulkopuolelta tulevien yllätyksien torjumista. Kun lapsen tarkkaavaisuuden säätely on hyvä, myös tunteiden hallinta eli itsesäätelytaidot ja haitallisen käyttäytymisen ehkäisy on tällöin parempaa. Tarkkaavaisuuden säätelyn on tutkittu kehittyvän vuorovaikutuksessa. Voidaan todeta, että yksi keino ehkäistä käytöshäiriöitä on varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen. (Laakso 2011, 72–73.)

Jos lapsen vuorovaikutuksessa ilmenee haasteita, vaikuttavat ne lapsen vertaissuhteisiin. Kirveen sekä Stoor-Grennerin (2010) mukaan lasten väliset suhteet edistävät lasten kasvua ja kehitystä, mutta voivat vaikuttaa myös käytöshäiriön syntyyn. Lapsen joutuessa torjutuksi tai ryhmän ulkopuolelle syynä on usein lapsen aggressiivinen tai vetäytynyt käytös. Kyseiset oireet lisäävät myös lapsen haastetta toimia vertaisryhmässä, joka taas lisää mahdollista aggressiivisuutta sekä syrjään vetäytymistä ja muita kognitiivisia vaikeuksia. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 22–23.)

4.3 Keinoja hoitaa, tukea ja ohjata haastavasti käyttäytyvää lasta

Yleisesti lapsen poikkeavalle käyttäytymiselle etsitään lääketieteellinen peruste. Tällöin puhutaan medikalisaatiosta. Medikalisaatiolla tarkoitetaan ihmisen ominaisuuksien nimeämistä sairauksiksi ja niiden hoitamista lääketieteen keinoin. Medikalisaation myötä ajatus siitä, että ihmisen ollessa ainoastaan biologinen kokonaisuus, ongelmat ovat poistettavissa tai lievennettävissä lääkkeiden avulla. Tämä ajatus on kuitenkin ongelmallinen, sillä lääkehoito ei yksinään tue lasta, vaan tulisi myös ympäristötekijöiden ja muiden kyseistä käytöstä aiheuttavien osa-alueiden olla keskenään tasapainossa. (Huhtanen 2004, 39.) Lääkehoito tuo apua impulsiivisuuteen ja tarkkaavaisuuden

ylläpitoon, mutta ei pitkäaikaisesti tue lasta ja perhettä kasvatuksellisesti (Laakso & Lajunen 2011, 120). Vaikeissa käytöshäiriöissä voidaan tukeutua lääkehoitoon, jolloin impulsiivisen ja aggressiivisen käyttäytymisen hallinta helpottuu psykoosilääkkeiden avulla. Jos taas käytösoireilu liittyy mielialaoireiluun, on tarpeen arvioida masennuslääkkeen hyödyllisyyttä. Lääkehoidon aloittaminen kuuluu aina erikoissairaanhoidon. Lääkehoidon jatkamisen sekä aloittamisen tarvetta on arvioitava huolellisesti ja riittävän usein. (Puustjärvi & Repokari 2017, 1367.)

Käytöshäiriöiden taustalla olevien mahdollisten psykiatristen häiriöiden diagnosointi on tärkeä osa käytöshäiriöiden hoitoa ja hoidon suunnittelua. Siksi käytöshäiriöllä oireilevan lapsen vanhempien olisi tärkeää kääntyä lähiviikkojen tai -kuukausien kuluessa lastenpsykiatrin, lastenpsykologin, tai kasvatustieteiden puoleen. Ammatti-ihmisiltä saatava sosiaalinen, kasvatuksellinen ja psykoterapeuttinen tuki voi usein olennaisesti auttaa vanhempia ja tätä kautta myös häiriöstä kärsivää lasta. Lievimmat käytöshäiriöt voivat korjaantua ilman hoitoa. (Huttunen 2018.)

Tilanteissa, joissa käytöshäiriö on reaktio esimerkiksi perheen tai ympäristön tilapäiseen stressiin, ympäristötekijöiden palaututtua ennalleen tai tilanteiden tasaannuttua, käytöshäiriöön viittaavat oireet yleensä myös häviävät. Vakavammat käytöshäiriöt taas ovat vuosia kestäviä ja mahdollisesti myös asteittain pahentuvia, siksi oireiden havaitseminen ja niihin saatava apu on tärkeää jo varhaisessa vaiheessa. (Huttunen 2018.) Jos häiriökäyttäytymistä ei tunnusteta ja hoideta varhain, saattaa hoitaminen myöhemmässä vaiheessa vaatia intensiivisempiä palveluja sekä enemmän resursseja. Hoitamattomuus lisää myös todennäköisyyttä tulla vertaisryhmänsä hylkäämäksi sekä huonoihin akateemisiin tuloksiin. (Carr, Conroy, Ogston, Sutherland & Vo 2014, 81.) Käytökseen puuttumisella ja oikealla avulla voidaan ennaltaehkäistä myöhemmällä nuoruusiällä jatkuva ongelmakäyttäytyminen, joka pahimmassa mahdollisessa tilanteessa voi aiheuttaa rikollisuutta, psykoottisia sairauksia tai persoonallisuushäiriöitä (Huttunen 2018).

Ammattilaisilta saatu tuki ja työkalut auttavat ja lisäävät vanhempien kykyä kuunnella ja ymmärtää lastensa tunteita, joka on tärkeä askel kohti tilanteiden rakentavaa työstämistä (Huttunen 2018). Puustjärven ja Repokarin (2017, 1365) mukaan erilaiset vanhemmuustaitoihin kohdennetut perheinterventiot ovat osoittautuneet tehokkaiksi ja käytöshäiriöiden ennaltaehkäisyssä kannalta tärkeiksi menetelmiksi. Interventioilla pyritään yleisesti vaikuttamaan yksilön elämän tilannetekijöihin

tai toimintakyvyn haasteisiin (Huhtanen 2004, 45). Käyttöohjauksen johdonmukaisuus sekä aikuisten keskinäinen yhteistyö ovat tärkeitä elementtejä niin käytöshäiriön hoidossa kuin ennaltaehkäisyssäkin. Myös moniammatillinen yhteistyö eri toimijoiden välillä, kuten useassa tapauksessa esimerkiksi lastensuojelun tukitoimet voivat olla myös avuksi perheille. (Puustjärvi & Repokari 2017, 1365.)

Käytöshäiriöiden hoitomuotoja ovat erilaiset perhekeskeiset, yksilölliset tai ryhmämuotoiset sosiaalisten taitojen ja tunteiden säätelyn harjoittelun menetelmät (mts. 1365). Lasten sosiaalisten taitojen vahvistamista auttaa tunne- ja vuorovaikutustaitojen suora opettaminen. Kyseisten taitojen oppimista voi auttaa esimerkiksi sosiaalisten taitojen läpikäynti kuvittamalla, ylös kirjoitetut ohjeet ja toimintatavat sekä roolileikkiharjoitukset ja tunteiden harjoittelu peilin avulla. (Ohjeita lasten ja nuorten sosiaalisten vuorovaikutustaitojen tukemiseksi 2013.) Myös Huttusen ja muiden (2017) tekemän selvityksen mukaan päiväkodissa käytettyjä sosioemotionaalisen kehityksen menetelmiä ovat muun muassa leikin, musiikin ja liikunnan käyttö sekä kuva- ja lelumateriaalien käyttö. Myös kiintymyssuhde pohjaisista menetelmistä voi olla apua. (Huttunen ym. 2017, 34.) Käytöshäiriöiset lapset hyötyvät yleensä ryhmämuotoisista kognitiivisen käyttäytymisterapian sovelluksista, joissa opetellaan erottamaan toisistaan tunteet, ajatukset sekä teot ja löytämään sosiaalisiin- ja stressitilanteisiin rakentavampia ratkaisukeinoja mahdollisen väkivallan tilalle (Puustjärvi & Repokari 2017, 1365).

Käytöshäiriöitä voivat ylläpitää tai vahvistaa riittämätön ohjaus lapsen käyttäytyessä ei-toivotulla tavalla sekä huomion kiinnittäminen vain negatiiviseen käyttäytymiseen. Siksi kannustaminen ja toivotun käyttäytymisen kehuminen, huomaaminen ja vahvistaminen auttavat lasta ohjaamaan omaa käytöstään parempaan, hyväksyttävämpään, muotoon. Myös lapsen tunnesäätelyn tukeminen auttaa lasta jäsentämään ympäröivää maailmaansa. Kun maailmaa hahmotetaan aikuisen tuelle, lapsi voi oppia ymmärtämään mitä itsessään ja muissa tapahtuu. Tällöin lapsen ymmärrys omista tunteistaan ja muiden tunnetiloista auttaa lasta hahmottamaan ympäristöään. Käytöshäiriöinen lapsi hyötyy selvistä säännöistä. Lasta tulisi kannustaa käyttämään omia voimavarojaan ja vahvuuksiaan. Aikuisen avulla ja ohjauksella voidaan harjoitella tarvittavia uusia taitoja ja toimintamalleja. Yksi tärkeä osa toivotun käytöksen vahvistamisessa on myös onnistumisista palkitse-

nen. Palkitsemisen avulla voidaan muuttaa vuorovaikutusta positiivisemmaksi. Rangaistuksiin perustuvat menetelmät eivät ole siis hyödyksi, vaan lisäävät käytösoireilua. (Puustjärvi & Repokari 2017, 1365; Koskinen & Riihonen 2020, 61.)

Voidaan todeta, että lasten käytöshäiriön hoidossa lapsen toiminnan johdonmukaisen ohjaamisen lisäksi voidaan käyttää erilaisia tunteiden ja käyttäytymisen hallintaa opettavia menetelmiä sekä joissain tapauksissa myös lääkinnällisiä apukeinoja. Myös muiden neurologisten häiriöiden ja sairauksien asianmukainen hoito on tärkeää. Huoltajien vanhemmuustaitojen vahvistaminen on myös tärkeä, olennainen osa lapsen käytöshäiriön hoitoa. (Puustjärvi & Repokari 2017, 1365, 1367.)

5 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä tietoa, miten varhaiskasvatuksen opettajana voidaan tukea käytöshäiriöistä oireilevia lapsia. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten käytöshäiriöt näkyvät päiväkodin arjessa ja kuinka ne huomioidaan. Näin ollen opinnäytetyömme toimii apuvälineenä jakamaan tietoa keinoista myös muille varhaiskasvatuksen parissa työskenteleville sekä alaa opiskeleville.

Opinnäytetyö vastaa seuraavaan tutkimuskysymykseen:

Miten varhaiskasvatuksen opettajat voivat tukea lasta, jolla ilmenee käytöshäiriön oireita?

6 Toteutus

6.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksessa käytetään sekä laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen että määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen muotoja. Opinnäytetyö toteutetaan kuitenkin pääasiassa kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän keinoin. Kanasen (2017) sekä Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2015) mukaan laadullisen tutkimusmuodon tavoitteena on kuvata, ymmärtää ja tulkita ilmiötä syvällisesti sekä tutkia niitä kokonaisvaltaisesti. Tutkimusmenetelmä antaa myös mahdollisuuden kuvata ja

selittää todellisen elämän ilmiöitä rikkaalla ja syvällisellä tavalla, kuitenkin selittämättä jo olemassa olevia väittämiä. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita merkityksistä eli siitä, kuinka ihmiset kokevat ja näkevät reaali maailman. Tutkimusmenetelmälle oleellista on, että tiedon keruu ja analysointi tapahtuu tutkijan kautta, jolloin arvot saattavat muokata sitä, miten ilmiötä pyritään selittämään. (Kananen 2017, 35–36; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 161.)

Opinnäytetyö toteutetaan laadullisena tutkimuksena, kuitenkin käyttäen myös määrällisen tutkimuksen menetelmiä. Kananen (2017, 36) mukaan laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yksi eroavaisuudesta on se, että laadullinen tutkimus tutkii ja kuvaa yksittäistä tapausta, kun taas määrällinen tapausten joukkoa. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on myös, että se pyrkii ymmärtämään ilmiötä, kun taas määrällinen pyrkii yleistämään (Kananen 2017, 45). Kuitenkin Hirsjärvi ja muut (2015) muistuttavat, että kvalitatiivinen sekä kvantitatiivinen tutkimus tulisi nähdä toisiaan täydentäviksi lähestymistavoiksi eikä toisiaan poissulkeviksi. Niitä voidaan käyttää muun muassa rinnakkain tai niin, että ennen kvalitatiivista vaihetta voi esiintyä kvantitatiivisia vaiheita. Lisäksi on muistettava, että niin kvalitatiivisessa kuin kvantitatiivisessa lähestymistavassa tutkija voi olla joko lähellä tai etäällä tutkittavasta ilmiöstä tai asiasta. (Hirsjärvi ym. 2015, 136–137, 194.)

6.2 Aineiston keruu

Aineiston keruumenetelmänä toimi verkkokysely, joka on tyypillistä määrällisissä tutkimuksissa. Kananen (2017, 114) mukaan verkkokyselyllä tarkoitetaan haastattelua, joka tehdään internetin välityksellä käyttäen teknisiä ratkaisuja. Hirsjärvi ja muut (2015, 161) avaavat, että laadullisessa tutkimuksessa tiedonhankinta ja koonti toteutetaan yleensä luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Tarvittavan tutkimustiedon saamiseksi koettiin, että ei ollut oleellista nähdä vastaajia heidän työskentely-ympäristössään. Hirsjärvi ja muut (2015) toteavat aineiston keruumenetelmänä käytettävän kyselyn eduksi muun muassa sen, että menetelmän avulla saadaan tehokkaasti kerättyä laaja tutkimusaineisto, sillä kysely säästää tutkijan resursseja ja vaivannäköä. Lisäksi kyselyn kerrotaan olevan yksi survey-tutkimuksen keskeisistä menetelmistä. Survey-tutkimuksesta on kyse silloin, kun käytetään sellaisia kyselyn muotoja, joissa aineisto kerätään standardoidusti. Standardointi tarkoittaa kysymysten muodostamista niin, että se kysytään kaikilta vastaajilta samalla tavalla, kun halutaan selvittää esimerkiksi taustatietoa vastaajista. (Hirsjärvi ym. 2015, 193, 195.) Kyselylomakkeet helpottivat myös tiedonkoontia, sillä vastaukset näkyivät suoraan tekstimuodossa, jolloin myös vastauksien kirjoitusasu oli nähtävillä. Hirsjärvi ja muut (2015, 140, 164) avaavat, että

tutkimuskysymystä palvelee parhaiten tarkoituksenmukaisesti valittu vastaajien joukko. Tutkimuksen kysely lähetettiin näin ollen vain varhaiskasvatuksen opettajille, sillä tutkimus toteutetaan heidän näkökulmastaan.

Kyselylomake muodostui kolmesta monivalintakysymyksestä, kuudesta avoimesta kysymyksestä sekä mahdollisuudesta vapaaseen sanaan, jossa vastaaja pystyi esittämään aiheeseen liittyviä ajatuksia tai kommentoimaan yleisesti tutkimusta. Kyselylomakkeeseen pyrittiin muodostamaan enemmän avoimia kysymyksiä, sillä tavoitteena oli saada vastaajien omat mielipiteet ja näkemykset kuuluviin. Hirsjärven ja muiden (2015) mukaan avoimet kysymykset antavat vastaajille mahdollisuuden kuvaila ilmiötä omin sanoin ilman, että kysymysten asettelu johtaa vastauksia tiettyyn suuntaan. Monivalintakysymysten hyöty puolestaan on se, että niiden avulla tutkittavasta ilmiöstä saadaan vastaukset samaan muotoon, jotta niiden vertailu on luotettavaa. (Hirsjärvi ym. 2015, 201.)

Kyselylomakkeen alkuun avattiin käytöshäiriö käsitteenä, jotta voidaan varmistaa, että vastaajat ymmärtävät käsiteltävän ilmiön samalla tavalla. Kysymykset pyrittiin pitämään selkeinä ja rajatuina, jotta kysymysten ymmärrettävyys ja vastaajien mielenkiinto säilyy kyselyn loppuun asti. Hirsjärvi ja muut (2015) korostavat, että luotettavia tuloksia halutessa kysymykset tulee muodostaa niin, että kysymyksiä ei voida tulkita monella eri tavalla. Lisäksi on vältettävä kaksoismerkitysten syntyä eli näin ollen tulisi kysyä vain yhtä kysymystä kerrallaan. Myös kysymysten määrään ja järjestykseen on syytä kiinnittää huomiota. (Hirsjärvi ym. 2015, 202–203.)

Kyselylomakkeessa pyrittiin kiinnittämään huomioita edellä mainittuihin asioihin, jotta voidaan varmistaa vastausten luotettavuus. Lomakkeen kohdassa 7 on kuitenkin yhdistetty tarkoituksella kaksi kysymystä, sillä kysymykset tukevat toisiaan. Kysymykset laadittiin aiheeseen liittyvän teorian pohjalta sekä niin, että saataisiin tarvittavia tietoja vastauksista tutkimuskysymystä ajatellen. Hirsjärvi ja muut (2015) mainitsevat, että kyselyn ulkonäön tulisi olla selkeä, jotta se näyttäisi helposti täytettävältä. Tällöin se myös motivoi tutkimukseen osallistuvia vastaamaan kyselyyn. (Hirsjärvi ym. 2015, 204.) Näin ollen verkkokyselylomakkeen ulkoasuun kiinnitettiin huomioita. Kyselylomake lähetettiin testivastaajille ennen kuin se välitettiin lopulliselle tutkimusryhmälle.

Aineisto kerättiin seitsemästä Jyväskylän kaupungin päiväkodista, joiden johtajiin otettiin yhteyttä sähköpostitse. Tutkimusryhmänä toimi varhaiskasvatuksen opettajat, joille välitettiin saatekirje

(ks. Liite 1) sekä verkkokyselylomake (ks. Liite 2) kyseisten päiväkotien johtajien kautta. Verkkokyselylomake toteutettiin Webropol-kyselyohjelman avulla, jolloin vastaajat sekä päiväkodit pysyivät anonyymeina koko tutkimuksen ajan. Verkkokyselyyn oli aikaa vastata noin kaksi viikkoa, jonka päätyttyä lomake suljettiin. Kaksi viikkoa koettiin sopivaksi ajaksi, jonka sisällä tutkimusryhmä pystyisi vastaamaan kyselyyn oman aikataulunsa mukaan. Lisäksi nähtiin mahdollisena, että ajan puitteissa pystyttäisiin saamaan tarpeeksi vastauksia. Webropol-kyselylomakkeen täyttämiseen kului aikaa noin 15 minuuttia eikä vastauksia pystynyt välissä tallentamaan myöhempään jatkoa ajatellen. Tutkimukseen osallistuneen saatua kyselylomake valmiiksi, tallentui vastaukset automaattisesti ja olivat suoraan nähtävissä. Tarkoituksena oli saada noin kahdeksan vastausta, jolloin vastauksista pystyttäisiin havainnoimaan samankaltaisuuksia. Tulosten samankaltaisuuksien löytäminen lisäisi tulosten luotettavuutta. Kyselyyn saatiin kuusi vastausta, mikä koettiin riittäväksi määräksi, sillä vastaukset olivat sisällöltään monipuolisia ja konkreettisia. Lisäksi vastauksissa oli havaittavissa vastaajien omakohtainen kokemus käytöshäiriöistä, joka vaikutti vastauksien sisällön laatuun. Näin ollen tutkimuskysymykseen saatiin tarvittava tieto.

6.3 Aineiston analyysi

Hirsjärvi ja muut (2015) korostavat tutkimuksen teon ydinvaiheiksi kerätyn aineiston analyysin, tulokinnan sekä johtopäätökset. Analyysivaiheen aikana tutkijalle muun muassa selviää, että millaisia vastauksia hän on saanut ongelmiin. Lisäksi on mahdollista, että vasta kyseisessä vaiheessa tutkija havahtuu, miten ongelmat olisi alun perin pitänyt muodostaa. Aineiston analyysin teolle ei ole aina selvää ajoitusta, sillä se riippuu paljolti tutkijan keruumenetelmästä. Esimerkiksi laadullisissa tutkimuksissa, kuten kenttätutkimuksissa aineiston analyysia tehdään pitkin matkaa ja osittain myös samanaikaisesti aineiston keruun kanssa. Kuitenkin yleensä voidaan ajatella, että analyysi suoritetaan heti sen jälkeen, kun aineisto on saatu kerättyä ja järjestettyä. Tällöin tutkija on myös inspiroitunut aineistosta ja sitä voidaan helposti täydentää ja selkeyttää. Kyseinen tapa sopii hyvin sellaisiin tutkimuksiin, joissa keruumenetelmänä on käytetty esimerkiksi strukturoitua kyselylomaketta. (Hirsjärvi ym. 2015, 221–223.)

Laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmänä pidetään sisällönanalyysia, jota voidaan käyttää myös erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysia voidaan hyödyntää, kun halutaan analysoida aineistoa systemaattisesti sekä objektiivisesti. Aineistona voi toimia miltei mikä tahansa

kirjalliseen muotoon laadittu materiaali, kuten artikkeli, haastattelu tai raportti. Sisällönanalyysimenetelmän avulla pyritään luomaan kuvaus tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä yleisessä ja tiiviissä muodossa, ilman että kadotetaan sen oleellinen informaatio. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 103, 117.)

Opinnäytetyössä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sarajärven ja Tuomen (2018) mukaan aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin kuuluu kolme vaihetta, joita ovat aineiston pelkistäminen, ryhmittely sekä teoreettisten käsitteiden luominen. Aineiston pelkistämällä eli redusoinnilla tarkoitetaan sisällönanalyysin ensimmäistä vaihetta, jossa alkuperäisdatasta poimitaan tutkimuskysymyksen kannalta vain oleellinen tieto. Tällöin epäoleellinen tieto jää pois aineiston tiivistämisen tai osiin pilkkomisen kautta. Tämän jälkeen listataan aineistosta pelkistetyt ilmaukset. Toisessa vaiheessa aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan, jolloin aineistosta pelkistetyistä ilmauksista pyritään löytämään samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Löydetyt käsitteet ryhmitellään ja yhdistellään alaluokiksi, jotka nimetään kyseisen luokan sisältöä kuvaavalla termillä. Alaluokat puolestaan yhdistellään siten, että niistä muodostetaan yläluokkia tai jopa pääluokkia. Luokittelun avulla aineisto tiivistyy entisestään, sillä yksittäiset ilmiöt sisällytetään yleisimpiin termeihin. Kolmannessa vaiheessa aineisto käsitteellistetään eli abstrahoidaan. Tällöin tutkimuksen kannalta merkityksellinen tieto ja valikoidun tiedon pohjalta laaditaan teoreettisia käsitteitä. (Sarajärvi & Tuomi 2015, 122–125.)

Aineiston analyysi aloitettiin lukemalla kyselyn vastaukset huolellisesti läpi useaan kertaan. Yleisesti laadullisen tutkimuksen aineiston analyysille tyypillistä on aineiston litterointi. Koska tutkimus toteutettiin kyselyohjelman avulla, vastaukset näkyivät suoraan tekstimuodossa, jolloin litterointia ei tarvinnut aineistolle tehdä. Litteroinnin tarkoituksena on kirjoittaa kerätty aineisto puhtaaksi sanasta sanaan (Hirsjärvi ym. 2015, 222). Kysely koottiin erilliselle alustalle, jossa sen vastaukset eriteltiin, pelkistettiin ja ryhmiteltiin. Vastauksia ryhmittelemällä ja pelkistämällä saatiin yhdisteltyä tutkimuksessa kerätyn tiedon eri luokkiin ja poistamalla tutkimuskysymykselle epäoleellinen tieto, joka helpotti aineiston analysointia. Avointen kysymysten vastauksista muodostettiin teoreettisia ala- ja yläluokkia, joiden avulla tutkimustulosten tarkastelu ja johtopäätösten luominen oli selkeämpää (ks. Kuvio 1–4). Kysymys 3 ja 6 yhdistettiin samaan kuvioon, sillä niiden vastaukset koettiin tukevan toisiaan sekä auttavan ymmärtämään ilmiötä käytännönläheisesti. Kyselyohjelman avulla tehty tutkimus auttoi aineiston analyysissä niin, että vastaukset olivat valmiiksi omissa luokissaan, sillä laaditut kysymykset käsittelivät kerrallaan yhtä asiaa ja aihetta.

Ensimmäisessä kuviossa toimii kuusi yläluokkaa, joita ovat toiminnallisesti näyttäytyvät ilmenemismuodot, kielenkäyttö, itsesäätelyn vaikeudet, muut ilmenemismuodot, ulkopuolelle jättäminen sekä levottomuus. Toisesta kuviosta syntyi kaksi yläluokkaa. Kyseiset luokat ovat kommunikaatio lasten ja huoltajien kanssa sekä ympäristö- ja häiriötekijöiden muuttaminen ja poistaminen. Kolmannessa kuviossa näyttäytyy neljä yläluokkaa, joita ovat ympäristötekijöiden muuttaminen, tehostettu ohjaus, moniammatillinen yhteistyö sekä kommunikaatio. Neljännessä kuviossa toimii kolme yläluokkaa. Näitä ovat kommunikaatio, moniammatillisuus ja yhteistyö sekä rutiinien ja sääntöjen luominen.

<i>Kysymys</i>	<i>Alaluokka</i>	<i>Yläluokka</i>
<i>3. Miten lasten häiriökäyttäytyminen on ilmennyt päiväkodissa?</i>	Fyysinen levottomuus, tavaroiden heittäminen, karkailu	<i>Toiminnallisesti näyttäytyvät ilmenemismuodot</i>
	Karjuminen, kiroileminen, solvaaminen	<i>Kielenkäyttö</i>
	Vaikeudet siirtymätilanteissa, olemattomat sosiaaliset taidot, keskittymättömyys, aggressiivisuus lapsia ja aikuisia kohtaan, malttamattomuus	<i>Itsesäätelyn vaikeudet</i>
	Toisten lasten kiusaaminen, auktoriteetin ja ohjeiden vastustelu	<i>Muut ilmenemismuodot</i>
<i>6. Miten käytöshäiriöt näkyvät lapsiryhmän dynamiikassa?</i>	Muut lapset karttavat häiriökäyttäytävää lasta, ei haluta leikkiin mukaan, muut lapset pelkäävät aggressiivista käytöstä	<i>Ulkopuolelle jättäminen</i>
	Levottomuus tarttuu muihin lapsiin	<i>Levottomuus</i>

Kuvio 1. Käytöshäiriöiden ilmenemisen ja lapsiryhmän dynamiikassa näyttäytymisen ala- ja yläluokat

<i>Kysymys</i>	<i>Alaluokka</i>	<i>Yläluokka</i>
<i>4. Miten olet huomioinut/puuttanut häiriökäyttäytymiseen?</i>	<p>Keskustelu lasten ja vanhempien kanssa, yhteisten toimintakäytäntöjen sopiminen, sanoittaminen, kuvittaminen, syy-seuraussuhteiden selittäminen</p> <p>Keinoja levottomuuteen, tuokion keston lyhentäminen, aggressiivisuutta herättävien tilanteiden välttely</p>	<p>Kommunikaatio lasten ja huoltajien kanssa</p> <p>Ympäristö- ja häiriötekijöiden muuttaminen ja poistaminen</p>

Kuvio 2. Käytöshäiriön huomioimisen/puuttumisen ala- ja yläluokat

<i>Kysymys</i>	<i>Alaluokka</i>	<i>Yläluokka</i>
<i>7. Millaisia keinoja käytetään, jotta voidaan tukea haastavasti käyttäytyvää lasta sekä taata lapsille turvallinen ja yhdenvertainen kasvuympäristö?</i>	<p>Oppimisympäristön suunnittelu, vaarallisten esineiden poisto, häiriötekijöiden poisto, pienryhmätoiminta</p> <p>Aikuisen läsnäolo leikeissä, aikuinen lähellä haastavasti käyttäytyvää lasta, positiivisen palautteen antaminen, selkeät ja tarkat säännöt, tilanteiden kuvittaminen, tilanteiden ennakointi</p> <p>Avoin ja luotettava keskustelu, yhteistyö neuvolan, psykologin ja veo:n kanssa</p> <p>Yhteistyö päiväkodin ja kodin välillä, lapsen ajatusten kuuntelu</p>	<p><i>Ympäristötekijöiden muuttaminen</i></p> <p><i>Tehostettu ohjaus</i></p> <p>Moniammatillinen yhteistyö</p> <p>Kommunikaatio</p>

Kuvio 3. Käytöshäiriöiden tukikeinojen ala- ja yläluokat

<i>Kysymys</i>	<i>Alaluokka</i>	<i>Yläluokka</i>
<i>8. Millaisin keinoin yhteistyötä toteutetaan huoltajien kanssa, jotta voidaan tukea lasta, jolla esiintyy häiriökäyttäytymistä?</i>	<p>Vasukeskustelut, rehellisten päivittäisten kuulumisten vaihto, sensitiivinen kohtaaminen, avoimuus</p> <p>Uusien palveluiden tarjoaminen vanhemmille, yhteistyöpalaverit moniammatillisesti, pikkulapsipsykologi ja veo</p> <p>Rutiinit ja säännöt samankaltaisiksi kotona ja päiväkodissa, yhdessä mietityt keinot arjen hallintaan</p>	<p><i>Kommunikaatio</i></p> <p><i>Moniammatillisuus ja yhteistyö</i></p> <p><i>Rutiinien ja sääntöjen luominen</i></p>

Kuvio 4. Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön keinojen ala- ja yläluokat

7 Tulokset

Tutkimuksen vastaukset saatiin kuudelta Jyväskylän kaupungin päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajalta. Havainnollistaakseen tutkimuksen tuloksia, osa kyselyyn vastanneiden vastauksista ovat merkitty näkyviin suurin lainauksin merkinnöillä V1, V2 ja niin edelleen. Vastaajien työkokemus alalla vaihteli puolestatoista vuodesta kolmeenkymmeneen vuoteen. Puolella vastaajista oli alle kolme vuotta työkokemusta, kun taas loppuilla oli yli viisitoista vuotta. Kyselyyn vastanneista kuudesta varhaiskasvatuksen opettajasta viidellä oli kokemusta häiriökäyttäytyvästä lapsesta.

Häiriökäyttäytymisen ilmenemismuodot sekä näyttäytyminen lapsiryhmän dynamiikassa

Kysyessä varhaiskasvatuksen opettajilta käytöshäiriöiden ilmenemisestä päiväkodin arjessa, vastauksista on löydettävissä seuraavia yläluokkia: toiminnallisesti näyttäytyvät ilmenemismuodot, kielenkäyttö, itsesäätelyn vaikeudet sekä muut ilmenemismuodot. Kyseiset luokat toimivat yläluokkina, jotka sisältävät alaluokkia. Alaluokat ovat vastauksissa kerrottuja sekä aineiston analyysissä käsiteltyjä, tarkempia häiriökäyttäytymisen ilmenemismuotoja. Toiminnallisesti näyttäytyvät ilmenemismuodot pitävät sisällään levottomuutta, tavaroiden heittäilyä ja karkailua. Kielenkäyttöön liittyvät käytöshäiriöt esiintyvät karjumisena, kiroiluna ja solvaamisena. Itsesäätelyn vaikeudet ilmenevät olemattomina sosiaalisina taitoina tai niiden puuttumisena, siirtymätilanteiden vaikeutena, keskittymättömyytenä tai keskittymisvaikeuksina, aggressiivisuutena muita lapsia ja

aikuisia kohtaan sekä malttamattomuutena. Muita ilmenemismuotoja ovat toisten lasten kiusaaminen sekä auktoriteetin ja ohjeiden vastustelu.

Levottomuutena ja aggressiivisuutena. (V1)

...Esimerkiksi häiriökäyttäytyminen lapsella saattaa viedä helposti yhden kasvattajan ryhmästä. Lasten odotettu retki saattaa lykkääntyä tai jopa peruuntua, jos yksikin lapsi uhmaa tai osoittaa mieltään... (V2)

Tavaroiden heittelemisenä, siirtymätilanteiden vaikeutena, karjumista, levottomuutta ja aggressiivista käytöstä muita lapsia ja aikuisia kohtaan. (V5)

Kysyttäessä kuinka yhden tai useamman lapsen käytöshäiriö näkyy lapsiryhmän dynamiikassa, vastauksista voidaan havaita, että lapsiryhmästä ulos jättäminen muiden lasten toimesta on lasten yleisin tapa reagoida ryhmän haastavasti käyttäytyvään lapseen. Häiriökäyttäytyvää lasta ei haluta yhteisiin leikkeihin mukaan sekä osa lapsista myös pelkää lapsen aiheuttamaa aggressiivista käytöstä. Tämä johtaa kyseisen lapsen ulkopuolelle jättämiseen yhteisistä leikeistä ja tekemisistä. Vastauksista ilmenee myös, että yhden lapsen levoton käytös saattaa tarttua myös muihin ryhmän lapsiin.

...Käytöshäiriöinen lapsi saattaa myös tahtomattaan joutua kaveriporukoista ja yhteisistä leikeistä ulkopuolelle sekä syrjityksi. (V2)

...Aggressiivisesti käyttäytyvä herättää usein pelkoa ryhmän muissa lapsissa. (V4)

Lapset puhuvat kotona häiriökäyttäytyvästä lapsesta. Vanhemmat huolestuvat omaan lapseen kohdistuvasta väkivallan uhasta... (V5)

Levottomuus välittyy muihin lapsiin. "Joukossa tyhmyys tiivistyy" -meininki. (V6)

Häiriökäyttäytymiseen puuttuminen varhaiskasvatuksen opettajan toimesta

Kysyttäessä kuinka varhaiskasvatuksen opettajat ovat itse puuttuneet häiriökäyttäytymiseen, on löydettävissä kaksi selkeää yläluokkaa, joita ovat kommunikaatio lapsen ja huoltajien kanssa sekä ympäristötekijöiden muokkaaminen ja häiriötekijöiden poistaminen. Lapsen oireillessa häiriökäyttäytymisellä, on lapsen kanssa keskusteltu tilanteista ja sanoitettu, miksi kyseinen toimintatapa ei

ole sopivaa sekä mahdollisesti myös kuvitettu, kuinka käy, jos käyttäytyy aggressiivisesti. Myös syy-seuraussuhteiden selittämistä on vastauksien perusteella käytetty apuna käytöshäiriöisen lapsen kanssa. Kodin ja päiväkodin välisen yhteistyön merkitys korostuu myös vastauksista, sillä kommunikaatio huoltajien kanssa on yksi vastanneiden toimintatavoista huomioida lapsen käytöshäiriö. Huoltajien ja päiväkodin henkilökunnan olisi hyvä sopia yhteisiä toimintakäytänteitä haastaviin tilanteisiin. Ympäristötekijöiden muokkaamisella ja häiriötekijöiden poistamisella tarkoitettiin vastausten perusteella keinoja levottomuuteen, tuokion kestojen lyhentämistä sekä aggressiivisuutta herättävien tilanteiden välttelemistä.

...Aggressiivisessa käyttäytymisessä puuttunut tilanteeseen ja sanoittanut miksi ei saa tehdä, selittänyt syy-seuraussuhteita ja sanoittanut lapselle tilannetta. (V1)

...Myös lapsen vanhempien kanssa kannattaa keskustella ja sopia yhteisistä toimintatavoista häiriökäyttäytymisen tilanteessa. Myös häiriökäyttäytymiseen johtavia syitä on hyvä pohtia vanhempien sekä muiden kasvattajien kanssa. (V2)

Olen tukenut kuvilla, mennyt lapsen kanssa erilliseen rauhoittamaan lasta ja keskustelemaan. (V5)

...Totuus on kuitenkin se että lapsia on paljon ja aikuisia siihen nähden vähän että haastavia voisi ohjata yksilöllisesti. (V6)

Keinoja tukea käytöshäiriöistä lasta ja taata kaikille lapsille turvallinen ja yhdenvertainen kasvuympäristö

Kommunikoinnin, moniammatillisen yhteistyön, ympäristötekijöiden mukauttaminen ja tehostetun ohjauksen merkitys korostuu kysyttäessä keinoja tukea häiriökäyttäytyvää lasta sekä taata samalla kaikille lapsille yhdenvertainen ja turvallinen kasvuympäristö. Kommunikaatioon liittyvät keinot pitävät sisällään päiväkodin ja kodin välisen yhteistyön sekä lapsen ajatusten kuuntelun.

Moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan avointa ja luotettavaa keskustelua eri toimijoiden välillä, kuten neuvolan, psykologin ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Ympäristötekijöiden mukauttamiseen liittyviä keinoja ovat oppimisympäristön suunnittelu sekä vaarallisten esineiden ja häiriötekijöiden poistaminen. Tehostetulla ohjauksella tarkoitetaan tässä yhteydessä ohjaukseen liittyviä keinoja tukea lasta. Päiväkodin ohjauksessa on otettu huomioon pienryhmä-

toiminta sekä aikuisen läsnäolo lasten leikeissä, jotta aikuinen voi tarvittaessa puuttua häiriökäyttäytymiseen. Myös positiivisen palautteen antaminen häiriökäyttäytyvälle lapselle, selkeisiin ja tarkkoihin sääntöihin panostaminen sekä tilanteiden ennakointi on osa tehostettua ohjausta. Lisäksi tilanteiden kuvittamisesta on ollut apua muun muassa siirtymätilanteissa.

Moniammatillista yhteistyötä kannattaa suosia, esimerkiksi keskustella mm. neuvolan, veo:n toimintaterapeutin, psykologin sekä erityisesti vanhempien kanssa... (V2)

Keskustelut lapsen kanssa, tilanteiden kuvittamista, selkeät, tarkat ja napakat ohjeet... Huomataan hyvä, annetaan positiivista palautetta. (V3)

Oppimisympäristön suunnitellaan tarkasti ja siitä karsitaan pois kaikki häiritsevät tekijät, esim. levottoman/aistiherkän lapsen kohdalla... (V4)

...Muun ryhmän toiminta kärsii siitä että huomionhakuinen/haastava lapsi vie yhden aikuisen. Pahimmassa tapauksessa muu ryhmä jää yhden aikuisen varaan kun toisaalla on yksi aikuinen on yhden lapsen kanssa. (V6)

Kodin ja päiväkodin välinen yhteistyö

Kyselyn vastauksista voidaan päätellä yhteistyössä huoltajien kanssa tehtävässä työssä käytettävän kommunikaatiota, moniammatillista yhteistyötä sekä yhteisten rutiinien ja sääntöjen laatimista. Näiden edellä mainittujen keinojen avulla pystytään auttamaan ja tukemaan haastavasti käyttäytyvää lasta. Kommunikaatio pitää sisällään varhaiskasvatussuunnitelman keskustelut, päivittäisten kuulumisten vaihdon, sekä rehellisen positiivisen että negatiivisen palautteen antamisen. Lisäksi sensitiivinen kohtaaminen ja molemminpuolinen avoimuus sisältyvät kommunikaatioon. Moniammatillisesta yhteistyöstä on myös huoltajien kanssa tehtävässä työskentelyssä apua. Moniammatillisia apuvälineitä on uusien mahdollisten palveluiden tarjoaminen huoltajille, pikkulapsipsykologilta ja varhaiskasvatuksen erityisopettajalta saatu tuki sekä henkilökunnan moniammatilliset yhteistyöpalaverit. Yhteisten sääntöjen, toimintatapojen ja arjen hallintaa helpottavien rutiinien luominen yhdessä huoltajien kanssa, on myös yksi päiväkodin toimintatavoista helpottamaan lapsen haastavaa käytöstä.

Säännölliset palaverit ja vasukeskustelut. Avoimuus ja rehellisyys esim lapsen päivästä kertoessa. Yhdessä mietitty hyviä keinoja arjen hallintaan. (V1)

...Lapsen käytöshäiriöistä on tärkeää keskustella vanhempien kanssa sensitiivisesti ja osoittaa olevansa saman tavoitteen äärellä... (V2)

...Tarvittaessa, jos vanhemmat haluavat voidaan asiaa lähteä viemään moniammatillisesti eteen päin. (V4)

...Joka päivä ei kerrota ikävistä päivän kokemuksista, jottei vanhempi saa aina lapseltaan negatiivista kuulumista. (V5)

Muita näkökulmia liittyen aiheeseen

Kyselyn lopussa oli mahdollisuus vapaaseen sanaan liittyen aiheeseen. Vapaa sana -kohdassa vastaajat tuovat ilmi erityisavun tarpeen ryhmässä sekä älylaitteiden mukana tulleen häiriökäyttäytymisen lisääntymisen. Vastauksessa on havaittavissa vanhemmuuden merkitys lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Lisäksi vastauksissa korostetaan huoltajien ja lasten yhdessä tekemistä sekä arkista yhdessä oloa. Edellä mainittujen kasvatukseen avun avulla voidaan vahvistaa muun muassa lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä.

Tarvetta erityisavustajille ryhmille olisi runsaasti. (V1)

Häiriökäyttäytymiset lisääntyvät sitä mukaa kun lapset kasvavat älylaitteiden ja pelien parissa. Vanhemmuus, yhdessä tekeminen ja arkinen yhdessäolo on korvattu tabletin tuijottelulla, Hoplopeilla ja sirkushuveilla. Kaikkea pitää saada ja pettymyksiä ei ole totuttu sietämään. Sosiaaliset taidot eivät kehity virtuaalimaailmaa katsellen. (V2)

8 Pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten käytöshäiriöt näkyvät päiväkodin arjessa ja kuinka ne huomioidaan. Tavoitteeseen pyrittiin tutkimuskysymyksen avulla: Kuinka varhaiskasvatuksen opettajat voivat tukea lasta, jolla ilmenee käytöshäiriöitä? Tutkimus onnistui vastaamaan edellä mainittuun tutkimuskysymykseen vastaajilta kerätyn tiedon perusteella. Käytöshäiriöiden oireiden ja syiden ymmärtäminen on tärkeä osa lasten kanssa tehtävää työtä. On tärkeää omata taitoja huomioida ja ehkäistä häiriökäyttäytymistä, jotta voidaan tukea lapsia ja perheitä käytöshäiriöiden ilmentyessä. Jos käytöshäiriöihin ei olla pystytty tai osattu puuttua ajoissa, voi mahdollisesti ongelmallinen käyttäytyminen jatkua myös nuoruusikään asti, jolloin käytöshäiriöön voi olla vaikeampi

puuttua. Käytöshäiriöiden kokonaisvaltaista ymmärtämistä pystytään käyttämään hyödyksi myös esimerkiksi nuorten kanssa tehtävässä työssä, jolloin käytöshäiriöitä voi myös ilmentyä.

Tässä luvussa avataan tutkimuksen pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä kyselyn yläluokkien mukaan. Yläluokat käsittelevät käytöshäiriöiden ilmenemismuotoa, kuinka niihin on puututtu ja millaisia keinoja on käytetty tukeakseen haasteellisesti käyttäytyvää lasta sekä miten häiriökäyttäytyminen näkyy lapsiryhmän dynamiikassa. Luokat käsittelevät myös, miten yhteistyötä on toteutettu vanhempien kanssa ja kokeeko tutkimusryhmä omaavansa tarpeeksi keinoja huomioida käytöshäiriöitä. Lisäksi tuodaan ilmi kyselyssä ollutta mahdollisuutta vapaaseen sanaan koskien tutkimuksen aihetta. Luvun lopussa avataan tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta sekä tulosten hyödyntävyyttä ja jatkotutkimusmahdollisuuksia.

8.1 Keskeiset tulokset ja johtopäätökset

Käytöshäiriöiden yleisimpiä ilmenemismuotoja saatujen tulosten mukaan olivat toiminnallisesti näyttäytyvät ilmenemismuodot, kuten tavaroiden heittäminen, karkailu sekä fyysinen levottomuus. Lisäksi sopimaton kielenkäyttö eli kiroileminen, karjuminen ja solvaaminen sekä itsesääntelyn vaikeutena näyttäytyvät ongelmat, kuten olemattomat sosiaaliset taidot ja aggressiivisuus aikuisia ja muita lapsia kohtaan, tulee tuloksissa ilmi. Türkoglundin (2019) tutkimuksen mukaan lapsen aggressiivinen käytös voi esiintyä fyysisesti, sanallisesti sekä epäsuorasti. Fyysinen aggressiivisuus pitää sisällään muun muassa itsensä tai muiden satuttamisen sekä tavaroiden rikkomisen. Sanallisella aggressiolla tarkoitetaan uhkailemista, kiroilemista sekä muiden loukkaamista verbaalisesti. Epäsuora aggressiivisuus voi näkyä lapsen syrjäytymisenä, loukkaantumisenä ja selän takana puhumisenä. (Türkoglu 2019, 177.) Edellä mainitut aggressiivisuuden ilmenemismuodot ovat näyttäytyvissä myös tutkimuksen tuloksissa.

Kun tarkastellaan tutkimuksen tuloksia häiriökäyttäytymisen puuttumiseen liittyen, voidaan todeta kommunikaation olevan merkityksellinen keino tukea häiriökäyttäytyvää lasta. Kommunikaation merkitys korostui huoltajien kanssa toteutuvassa yhteistyössä sekä päiväkodin haastavissa tilanteissa lapsen parissa. Päiväkodin arjen sujuvuuden varmistamiseksi ja haastavien tilanteiden vähentämiseksi on tuloksista havaittavissa myös ympäristö- ja häiriötekijöiden muuttaminen tai poistaminen sekä tehostettu ohjaus. Ahosen (2015) tutkimuksen mukaan haastavissa kasvatustilanteissa pienryhmätoiminnan, ennakoinnin sekä positiivisen palautteen avulla voidaan

ennaltaehkäistä ja ratkaista häiriökäyttäytymistä. Ahonen korostaa pienryhmätoiminnan tärkeyttä siitä syystä, että pienemmässä ryhmässä on helpompi huomioida lapset yksilöllisesti sekä mahdollisuus ennakoida haasteelliset tilanteet. Lisäksi positiivisen palautteen antaminen on merkityksellistä niin lapsen sosioemotionaalisen kehityksen kannalta kuin myös mahdollisen häiriökäyttäytymistilanteen syntymisen kannalta. (Ahonen 2015, 188–190.) Kyseiset keinot ovat havaittavissa tutkimuksen tuloksissa.

Tarkasteltaessa, miten käytöshäiriöt näkyvät lapsiryhmän dynamiikassa voidaan tulkita, että haastavasti käyttäytyvä lapsi jätetään usein vertaisryhmänsä ulkopuolelle sekä ajoittain myös häiriökäyttäytyvän lapsen levottomuus saattaa villitä koko lapsiryhmän. Laaksonen (2012) avaa, että usein lapsi, jolla on puutteita sosiaalisissa taidoissa saattaa joutua vertaisryhmänsä ulkopuolelle sekä syrjityksi. Samoin myös lapsen haasteet osallistua vertaisryhmänsä toimintaan voi näyttäytyä esimerkiksi aggressiivisena käyttäytymisenä, syrjään vetäytymisenä ja kiusaamisena. Kuitenkin on myös mahdollista, että lapsi alkaa käyttäytyä vasta vertaisryhmän torjunnan jälkeen aggressiivisesti. Laaksonen lisää, että lapsen joutuessa vertaisryhmänsä ulkopuolelle saattaa se vaikuttaa negatiivisesti lapsen merkityksellisten vuorovaikutustaitojen kehittymiseen. Vertaisryhmän ulkopuolelle jääminen voi myös vaurioittaa lapsen henkistä hyvinvointia niin, ettei vanhetessakaan hänellä ole rohkeutta tai riittäviä vuorovaikutustaitoja muodostaa uusia ihmissuhteita. (Laaksonen 2012, 12–13.) Myös Huhtanen (2004) toteaa, että lasten heikot sosiaaliset vuorovaikutustaidot vaikeuttavat ryhmässä leikkimistä. Heikot sosiaaliset taidot lisäävät riitoja lasten välillä yhteisissä leikeissä, joka taas lisää häiriökäyttäytymistä. (Huhtanen 2004, 55.)

Tutkimuksesta voidaan tulkita, että yhteistyötä huoltajien kanssa toteutetaan kommunikaation ja yhteisten toimintatapojen ja rutiinien solmimisen keinoin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) mainitaan, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ja huoltajien välisellä yhteistyöllä on suuri merkitys lapsen turvalliseen kasvuun, kehitykseen sekä oppimiseen. Yhteistyötä voidaan toteuttaa monin keinoin, kuten myönteisten viestien, päivittäisten tapahtumien kertomisen sekä henkilöstön ja huoltajien välisen varhaiskasvatussuunnitelma keskusteluiden kautta. Vasu-keskusteluissa solmitaan huoltajien kanssa yhteistyössä esimerkiksi kasvatukseen liittyvistä arvoista ja tavoitteista, joiden avulla voidaan vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 34.) Lisäksi tutkimuksesta on havaittavissa moniammatillisen yhteistyön merkitys, joka näyttäytyi muun muassa ohjaamalla perheitä uusien palveluiden piiriin sekä pitämällä

yhteistyöpalavereja esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan moniammatillisen yhteistyön pyrkimyksenä on varmistaa, että varhaiskasvatus toteutuu toimintayksikössä lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Yhteistyön merkitys vahvistuu entisestään, jos jollain yhteistyötaholla herää huoli lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja toteutetaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 34–35.)

Kyselyn vastauksista voidaan havaita mahdollinen resurssipula. Puolet vastaajista oli kokenut omaavansa tarpeeksi tietoa ja taitoa puuttua häiriökäyttäytymiseen, kun taas puolet kokivat tarvitsevänsä lisää. Avivan (2016) tutkimuksesta selviää, että varhaiskasvatuksen opettajilta puuttuvat asianmukaiset työkalut ja taidot, joiden avulla voidaan hillitä lasten häiriökäyttäytymistä. Olemattomat työkalut ja taidot haastavien lasten kohtaamisessa voi johtaa varhaiskasvatuksen opettajien turhautumiseen ja jopa epäonnistumisen tunteisiin. Tämä voi puolestaan vaikuttaa negatiivisesti lapsen ja opettajan väliseen vuorovaikutukseen ja siten myös lapsen omakuvaan ja itseluottamukseen. (Aviva 2016, 198.) Näin ollen Huttusen ja muiden (2017) tekemän tilannekartoituksen mukaan sosioemotionaalisten taitojen tunnistamiseen ja vahvistamiseen liittyvää opetusta tulisi lisätä esimerkiksi opintojen eri vaiheissa ja myöhemmin täydennyskoulutuksissa. Lisäksi tilannekartoituksessa selviää, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset tarvitsisivat selkeitä käytännön menetelmiä, välineitä ja opetusmateriaaleja sekä konkreettisia harjoituksia, joiden avulla voitaisiin tukea lasten tunne- ja itsesääätelytaitoja sekä ehkäistä häiriökäyttäytymistä. (Huttunen ym. 2017.) Opinnäytetyön tuloksista voidaankin päätellä, että suurin haaste häiriökäyttäytymiseen puuttumisessa ja tukemisessa on koulutuksen puute sekä resurssipula. Työntekijöillä ei ole siis tarpeeksi aikaa ja käsiä puuttua haastaviin tilanteisiin. Myös erityisavustajan tai muun ammattiavun tarve oli nähtävissä vastauksissa.

Kyselyn lopussa oli mahdollisuus kommentoida aiheeseen liittyviä asioita, joita ei kysymyksissä nostettu esille. Muun muassa älylaitteiden mukana tuomat ongelmat käytöshäiriön näkökulmasta, tuotiin esille. Sosiaalisten taitojen puute näkyy sitä mukaan, kun lapset viettävät yhä enemmän aikaa älylaitteillaan. Vanhemmuus ja arkinen yhdessä tekeminen on erään kyselyyn vastanneen mielestä korvattu älylaitteilla pelaamisella ja tuijottelulla. Pettymysten ja tylsyyden sietäminen on myös älylaitteiden kautta tulleen nopean ärsyksen kautta heikentynyt. Myös Ali-Hokan (2020) artikkelissa käsitellään lasten käytöshäiriöiden ja älylaitteiden yhteyttä. Artikkelin mukaan lasten

väkivaltainen käytös on lisääntynyt digitalisaation aiheuttaman muutoksen myötä. Kun pienillekin lapsille annetaan älylaite, ei heidän tarvitse käsitellä tylsyyttään, joka aiheuttaa sinnikkyuden ja pettymyksen siedon heikentymistä tai puuttumista kokonaan. Myös pieniltä lapsilta mahdollisesti uupuva kyky ilmaista suuttumustaan ja pahaa oloaan puheella, lisää väkivaltaista käytöstä. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden heikko osaaminen alle kouluikäisten lasten väkivaltaisesta käytöksestä vaarantaa niin muut lapset kuin työntekijätkin. (Ali-Hokka 2020.) Myös artikkeli vahvistaa älylaitteiden jatkuvan käytön olevan yksi nykyisistä syistä käytöshäiriöiden syntyyn.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Aloittaessa opinnäytetyön prosessia perehdyttiin ensin Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n eettisiin suosituksiin. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisten suositusten (2019) pyrkimyksenä on yhtenäistää eri ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöprosessia. Suositusten tarkoituksena on myös parantaa opinnäytetöiden laatua, ennaltaehkäistä epärehellisyyttä sekä vahvistaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Kukin ammattikorkeakoulu voi kuitenkin verrata omia ohjeitaan eettisiin suosituksiin sekä soveltaa ja täsmentää niitä entisestään. (Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 2019, 4.) Tässä opinnäytetyössä on käytetty Jyväskylän ammattikorkeakoulun opinnäytetyönprosessin ohjeistuksia.

Jotta tutkimus olisi luotettava ja eettisesti hyväksyttävä, on se toteutettava hyvän tieteellisen käytännön edellyttävillä lähtökohdilla. Näitä lähtökohtia ovat muun muassa rehellisyys ja huolellisuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja niiden arvioinnissa, tutkimuslupien hankkiminen sekä tutkimuksen eri vaiheiden tarkka dokumentointi. Lisäksi on kunnioitettava muiden tutkijoiden töitä viittaamalla niihin asianmukaisella tavalla, huomioitava tietosuojaan liittyvät kysymykset sekä tuotava ilmi tutkimuksen mahdolliset rahoittajat ja toimeksiantajat. Tutkijayhteisö voi itsenäisesti soveltaa ohjeistuksia liittyen hyvään tieteelliseen käytäntöön, johon lainsäädäntö kuitenkin asettaa rajat. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012, 6–7.)

Pyrkimyksenä oli toteuttaa tutkimus mahdollisimman luotettavasti. Hirsjärven ja muiden (2015) mukaan tutkimuksen luotettavuuden arvioimisessa voidaan hyödyntää erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Yhtenä mittaustapana voidaan käyttää tutkimuksen reliaabeliutta eli toistettavuutta.

Toistettavuus voidaan varmistaa monella tavalla, esimerkiksi kahden arvioijan avulla. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkimustulosta voidaan pitää reliabelina, jos kaksi tutkijaa päätyyn samaan lopputulokseen. (Hirsjärvi ym. 2015, 231.) Tutkimuksessa reliabelius toteutuu edellä mainitulla tavalla, sillä tutkimus tehtiin parityönä. Hirsjärvi ja muut (2015) avaavat, että toisena tapana arvioida tutkimuksen luottavuutta on tutkimuksen validius eli pätevyys. Tällä tarkoitetaan tutkimusmenetelmän tai mittarin pätevyyttä mitata juuri sitä mitä on tarkoituskin. (Hirsjärvi ym. 2015, 231.)

Ennen kyselyn lähettämistä tutkimuskohteille, lähetettiin kysely testivastaajille. Näin pystyttiin testaamaan kyselyn toimivuutta ja validiutta. Muutamalta testivaajalta saatu palaute auttoi kehittämään ja muokkaamaan kyselyä niin, että se palvelisi tutkimusta ja tutkimukseen vastaajia parhaalla mahdollisella tavalla. Myös Hirsjärvi ja muut (2015, 204) korostavat kyselylomakkeen kokeilemisen tärkeyttä ennen varsinaisen lomakkeen lähettämistä. Webropol-kyselylomakkeessa selitettiin auki käytöshäiriö-käsite, jotta jokainen vastaaja ymmärtäisi käsitteen ja kysymykset samalla tavalla ja välttyttäisiin väärinymmärryksiltä. Hirsjärven ja muiden (2015, 231–232) mukaan validiutta varmistetaan juuri sillä, että kysymykset ovat jokaiselle vastaajalla samalla tavalla ymmärrettävissä. Lisäksi Webropol-kyselylomakkeen avulla vastaajat pysyivät anonyymeina eikä vastaukset olleet ulkopuolisten saatavilla. Kyselylomakkeeseen laadittiin suurimmaksi osaksi avoimia kysymyksiä, jotta vastaajien oma ääni saatiin kuuluviin. Myös Hirsjärvi ja muut (2015, 201) avaavat avointen kysymysten yhdeksi eduksi sen, että se mahdollistaa vastaajan ilmaista itseään vapaasti. Myös tutkimustuloksissa on suoria lainauksia tutkimuskohderyhmän vastauksista, joka näin ollen lisää tutkimuksen luotettavuutta ja läpinäkyvyyttä.

Tutkimukseen pohjautuva teoria on suurimmaksi osaksi 2010-luvulta eteenpäin, jolloin voidaan olettaa tiedon olevan ajan tasalla. Teoriapohjan tietoa etsittiin pääasiassa Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteen tietokannoista sekä muista eettisesti kestävästä suomalaisista ja kansainvälisistä tietokannoista. Opinnäytetyössä on pyritty tuomaan tutkimusprosessin eri vaiheet selkeästi esille. Nämä edellä mainitut asiat lisäävät tiedon validiutta ja luotettavuutta. Tutkimuksen toteuttamiseen on saatu asianmukainen tutkimuslupa Jyväskylän kaupungin sivistyspalveluilta. Opinnäytetyö sekä opinnäytetyössä käytetyt lähdeviitteet ovat tehty Jyväskylän ammattikorkeakoulun raportointiohjeiden mukaan.

Kriittisesti tarkasteltuna luotettavuutta olisi lisännyt vastaajien korkeampi lukumäärä. Kuusi vastaajaa antoi tarvittavan määrän tutkimustietoa, mutta muutama vastaus enemmän olisi saattanut tuoda tutkimukselle myös eriäviä näkökulmia. Lisäksi yhdellä vastaajasta ei ollut kokemusta käytöshäiriöistä, joka vaikutti vastausten luotettavuuteen. Vastauksia olisi saatettu saada enemmän, jos tutkimuksen vastausaikaa olisi pidennetty ja tutkimusryhmää muistutettu kyselyyn vastaamisesta. On kuitenkin ymmärrettävää, että päiväkodin kiireellisen arjen vuoksi varhaiskasvatuksen opettajilla ei välttämättä ollut aikaa vastata kyselyyn, joka vaikutti omalta osaltaan tulosten saantiin. Koska kysely lähetettiin päiväkodin johtajille, ei ole myöskään varmuutta siitä, ovatko johtajat välittäneet kyselyä eteenpäin varhaiskasvatuksen opettajille. Myös englanninkieliset lähteet lisäsivät vaikeutta teorian tietoperustan koontiin, sillä englanninkielisen termistön ymmärtäminen oli haasteellista. Lisäksi opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta heikentää tutkijoiden kokemattomuus toteuttaa laadullinen tutkimus. Tutkimusta olisi ollut myös mahdollista tutkia määrällisenä, mutta koska haluttiin keskittyä vastausten sisältöön ja saada kokonaiskuvan ilmiöistä, toteutettiin tutkimus laadullisena.

8.3 Tulosten hyödyntäminen ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Opinnäytetyö toimii apuvälineenä varhaiskasvatuksen opettajille ja muille varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Varhaiskasvatuksen opettajan ollessa vastuussa lapsiryhmän pedagogisista tavoitteista on tutkimuksesta hyötyä heille, sillä opinnäytetyön avulla opettaja voi löytää uusia mahdollisia toimintatapoja haastaviin tilanteisiin. Tutkimus auttaa myös häiriökäyttäytymisen tunnistamisessa. Opinnäytetyöstä on apua myös perheille ja huoltajille, joilla mahdollisesti on haastavasti käyttäytyvä lapsi. Kyseisen tutkimuksen myötä huoltajat pystyvät ymmärtämään paremmin päiväkodin toimintakäytänteitä haastavien tilanteiden ennaltaehkäisyssä ja tukemisessa, joka lisää päiväkodin ja kodin välistä yhteistyötä. Tämä vahvistaa ymmärrystä yhteisten toimintatapojen ja rutiinien määrittämisen tärkeydestä sekä auttaa mahdollisesti myös luomaan uusia yhteisiä toimintakäytänteitä.

Jatkotutkimusmahdollisuutta ajatellen, tutkimusta voisi jatkaa esimerkiksi luomalla oppaan konkreettisista toimintatavoista puuttua ja tukea lasten häiriökäyttäytymistä päiväkodin arjessa. Oppaat voisivat toimia myös työkaluina ja apuvälineenä tiedon karttamiseen, sillä kuten aiemmin tutkimustuloksista havaittiin, koulutuksen ja taidon puute oli yksi haitta- ja riskitekijöitä kohdatessa käytöshäiriöinen lapsi. Myös yksi mahdollinen tutkimus voisi olla selvitys siitä, millaisia koulutuksia

varhaiskasvatuksen työntekijöille voisi järjestää opiskelujen lisäksi, jotta saataisiin tarvittavaa tietoa. Koulutusten lisääminen on erityisen tärkeää käytöshäiriöiden yleistymisen vuoksi. Kyseinen tutkimus käsittelee käytöshäiriöihin puuttumista sekä tukemista varhaiskasvatuksen opettajan näkökulmasta. Tämän pohjalta aihetta voisi tutkia vielä syvemmin esimerkiksi tekemällä tutkimuksen liittyen lasten sosioemotionaalisen kasvun ja kehityksen tukemiseen päiväkodissa. Koska päiväkoti on yksi lapsen elämän isossa roolissa olevista kasvuympäristöistä, sen vaikutus myös lapsen sosioemotionaaliseen kasvuun ja kehitykseen on merkittävä.

Opinnäytetyössä sivuutettiin aihetta liittyen älylaitteiden merkitykseen koskien käytöshäiriöiden lisääntymistä. Älylaitteiden vaikutuksesta käytöshäiriöihin voisi näin ollen tehdä myös oman tutkimuksensa. Aihe on hyvinkin ajankohtainen, sillä älylaitteiden käyttö lisääntyy jatkuvasti sekä perusopetuksessa että päiväkodissakin. Ajankohtaisuuden vuoksi, voisi tämän kaltaisesta tutkimuksesta olla hyötyä niin perheille kuin varhaiskasvatuksen henkilöstöllekin.

Muita mahdollisuuksia jatkotutkimukselle on esimerkiksi käytöshäiriöiden tutkiminen lapsien näkökulmasta. Koska tutkimus käsittelee vain varhaiskasvattajan roolia liittyen käytöshäiriöihin, voisi tutkimuksen toteuttaa myös niin, että lapsen ääni pääsee kuuluviin. Ongelmana tässä on kuitenkin päiväkotikäisten lasten kielelliset ja sanalliset haasteet. Alle kouluikäisten lasten voi olla vaikea sanoittaa esimerkiksi tunteitaan, joka aiheuttaa kriittistä pohdiskelua tutkimuksen luotettavuuden arviointiin. Pienten lasten mielipiteet ja tuntemukset liittyen tutkittavaa aiheeseen voivat myös muodostua lapsiryhmän yleisen mielipiteen tai mahdollisesti vanhempien tunteiden ja mielipiteiden mukaan. Myös eettisyyden näkökulmasta tulisi huomioida alaikäisten lasten toiminen tutkimusryhmänä. Tämän kaltaisissa tutkimuksissa eettisyys tulee huomioida, kun pohditaan lasten ja nuorten kykyä ymmärtää omaa osallisuuttaan kyseisessä tutkimuksessa sekä varmistaa huoltajien lupa tutkimuksen toteuttamiseen (Pekkarinen 2018).

Lähteet

- Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Viitattu 26.10.2021. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98158/978-951-44-9971-5.pdf>.
- Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ahonen, T. 2011. Esipuhe: Kuka meitä säätelee?. Julkaisussa itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Toim. Aro, T. & Laakso, M.-L. Porvoo: Niilo Mäki Instituutti, 6–9.
- Ali-Hokka, A. Puremista, potkimista, lyömistä – lasten käyttämä väkivalta ja kielenkäyttö on muuttunut yhä rajummaksi päiväkodeissa. Artikkel. Yle-uutiset. Julkaistu 22.1.2020. Viitattu 25.10.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11170619>.
- Alijoki, A., Hotulainen, R., Kontu, E., Nislin, M., Sajaniemi, N. & Suhonen, E. 2014. Lasten stressin-säätely, reagoitaitapumukset ja leikkikäyttäytyminen päiväkotiympäristössä. Tieteelliset artikkelit. Psykologia 49 (03), 14, 185. Viitattu 7.10.2021. <https://elektra-helsinki-fi.ezproxy.jamk.fi:2443/se/p/0355-1067/49/3/lastenst.pdf>.
- Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. 2019. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Viitattu 22.10.2021. <http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf? t=1578480382>.
- Aronen, E. 2018. Käytöshäiriöoireilun ja käytöshäiriöiden riskitekijöitä. Käypä hoito -suositus. Suomalainen lääkärisseura Duodecim. Julkaistu 12.12.2018. Viitattu 17.8.2021. <https://www.kaypahoito.fi/nix02617>.
- Aronen, E., Kaltiala, R., Santalahti, P., Tarnainen, K. & Tuunanen, A. 2019. Käytöshäiriöt (lapset ja nuoret). Käypä hoito -suositus. Suomalainen lääkärisseura Duodecim. Julkaistu 21.5.2019. Viitattu 17.9.2021. <https://www.kaypahoito.fi/khp00128>.
- Aviva, D. 2016. Supporting And Developing Self-Regulatory Behaviours In Early Childhood In Young Children With High Levels Of Impulsive Behaviour. Contemporary Issues in Education Research – Fourth Quarter. Vol. 9(2) 189–200. Viitattu 17.11.2021. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1116432.pdf>.
- Bakermans-Kranenburg, M. J., Juffer, F. & Voort A. V. D. 2014. Sensitive parenting is the foundation for secure attachment relationships and positive social-emotional development of children. Artikkel. Emeraldin julkaisu. Viitattu 29.9.2021. <https://www.scie-socialcareonline.org.uk/sensitive->

[parenting-is-the-foundation-for-secure-attachment-relationships-and-positive-social-emotional-development-of-children/r/a1CG0000031YmmMAE.](https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED581316.pdf)

Carr, S., Conroy, M.A., Ogston, P.L., Sutherland, K.S. & Vo, A.K. 2014. Early Childhood Teachers' Use of Effective Instructional Practices and the Collateral Effects on Young Children's Behavior. *Journal of Positive Behavior Interventions* 2014, Vol. 16(2) 81–92. Viitattu 17.11.2021. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED581316.pdf>.

Domitrovich, C.E., Durlak, J.A., Gullotta, T.P. & Weissberg, R.P. 2015. Social and emotional learning. Past, present and future. *Handbook of social and emotional learning: Research and Practice*. Viitattu 31.5.2021. <https://www.casel.org/wp-content/uploads/2016/06/Social-and-emotional-learning-Past-present-and-future.pdf>.

Hermanson, E. 2012. Psykkisten ongelmien seulonnat. *Terveyskirjaston www-sivuilta*. Kotineuvola. Julkaistu 1.7.2012. Viitattu 17.8.2021. <https://www.terveyskirjasto.fi/kot00608/psykkisten-ongelmien-seulonnat?q=k%C3%A4yt%C3%B6sh%C3%A4iri%C3%B6t%20yleisyys>.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2015. *Tutki ja kirjoita*. 20.p. Helsinki: Tammi.

Huhtanen, K. 2004. *Varhainen puuttuminen. Erytisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa*. Helsinki: FINN LECTURA.

Huttunen, K., Koivula, M., Laakso, M.-L., Määttä, S., Närhi, V., Paananen, M. & Savolainen, H. 2017. Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. *Opetushallitus. Tilannekartta. Raportit ja selvitykset 2017:17*. Viitattu 31.5.2021. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/56487/3/lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf.

Huttunen, K., Kosonen, J., Laakso, M.-L. & Waaramaa, T. 2018. Tunne-etsivät-pelin vaikuttavuus lasten sosioemotionaalisen kehityksen tukemisessa. *Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 8, 18, 12*. Helsinki: Kela. Viitattu 23.9.2021. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/233957/Raportteja8.pdf?sequence=5&isAllowed=y>.

Huttunen, M. 2018. Lasten ja nuorten käytöshäiriö. *Terveyskirjaston www-sivuilta*. Lääkärikirja Duodecim. Julkaistu 30.11.2018. Viitattu 17.8.2021. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00382/lasten-ja-nuorten-kaytoshairio?q=k%C3%A4yt%C3%B6sh%C3%A4iri%C3%B6t%20yleisyys>.

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 2012. *Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje*. Viitattu 22.10.2021. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.

JHL:n kysely: Varhaiskasvatuksen ammattilaisia lyödään, purraan ja pusketaan, tilanteiden selvittäminen ontuu. 2020. Artikkel. *Julkisten ja hyvinvointialojen liiton www-sivuilta*. Julkaistu 23.1.2020. Viitattu 21.10.2021. <https://www.jhl.fi/2020/01/23/jhl-n-kysely-varhaiskasvatuksen-ammattilaisia-lyodaan-purraan-ja-pusketaan-tilanteiden-selvittaminen-ontuu/>.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro-graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kerola, K. & Sipilä, A.-K. 2007. Haastava käyttäytyminen. Valtion yleissivistävien erityiskoulujen palveluverkosto. Oulu: Tervaväylän koulu.

Kilpinen-Loisa, P. & Repo, L. 2018. Varhaiskasvatuksen käytännöt lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisessa. Käypä hoito -suositus. Suomalainen lääkäriseura Duodecim. Julkaistu 12.12.2018. Viitattu 23.11.2021. <https://www.kaypahoito.fi/nix02622>.

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset?. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Helsinki. Viitattu 23.11.2021. <http://www.slal.fi/doc/Kiusaavatko20pienetkin20lapset1.pdf>.

Koskinen, M. & Riihonen, R. 2020. Kuinka kiukku kesytetään? Lasten aggressiokasvatus. 2.p. Jyväskylä: PS-kustannus.

Käytöshäiriöt (lapset ja nuoret). 2018. Käypä hoito -suositus. Suomalainen lääkäriseura Duodecim. Julkaistu 12.12.2018. Viitattu 31.5.2021. <https://www.kaypahoito.fi/kht00135>.

Käytöshäiriöt lapsella. N.d. Artikkel. Mehiläisen www-sivuilta. Viitattu 23.9.2021. <https://www.mehilainen.fi/lasten-mehilainen/kaytoshairiot-lapsella>.

Laakso, M.-L. 2011. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen merkitys lapsen itsesäätelytaitojen kehityksessä. Julkaisussa itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Toim. Aro, T. & Laakso, M.-L. Porvoo: Niilo Mäki Instituutti, 60–79.

Laakso, M.-L. & Lajunen, K. 2011. Ylivilkkaiden ja haastavasti käyttäytyvien lasten vanhempien ryhmämuotoinen tukeminen. Julkaisussa itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Toim. Aro, T. & Laakso, M.-L. Porvoo: Niilo Mäki Instituutti, 120–146.

Laakso, M.-L., Poikonen, P.-L. & Rautamies, E. 2011. Haastavasti käyttäytyvä lapsi – kodin ja päivähoiton kasvatusyhteistyö koetuksella. Julkaisussa itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Toim. Aro, T. & Laakso, M.-L. Porvoo: Niilo Mäki Instituutti, 192–215.

Laaksonen, V. 2012. Vuorovaikutustaidot ja lasten osallistuminen vertaisryhmissä. Katsaus monitieteiseen tutkimuskirjallisuuteen. Artikkel. Nuorisotutkimus 1, 12, 3–6. Viitattu 29.9.2021. <https://elektra-helsinki-fi.ezproxy.jamk.fi:2443/oa/0780-0886/2012/1/vuorovai.pdf>.

Lillig, M. 2018. Conduct Disorder: Recognition and Management. American family physicianin www-sivuilta. Artikkel. Viitattu 17.8.2021. <https://www.aafp.org/afp/2018/1115/p584.html>.

Ohjeita lasten ja nuorten sosiaalisten vuorovaikutustaitojen tukemiseksi. 2013. Artikkel. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin julkaisu. Viitattu 22.11.2021. [https://www.mielenterveys-talo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/Documents/Ohjeita lasten ja nuorten sosiaalisten vuorovaikutustaitojen tukemiseksi.pdf](https://www.mielenterveys-talo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/Documents/Ohjeita%20lasten%20ja%20nuorten%20sosiaalisten%20vuorovaikutustaitojen%20tukemiseksi.pdf).

Pekkarinen, E. 2019. Kuka suostuu lasten ja nuorten tutkimuksissa?. Artikkel. Vastuullisen tieteen www-sivuilta. Julkaistu 15.3.2018. Viitattu 13.11.2021. <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimuksen-suunnittelu/kuka-suostuu-lasten-ja-nuorten-tutkimuksessa>.

Puustjärvi, A. & Repokari, L. 2017. Lasten käytöshäiriöihin tulee puuttua ajoissa. Lääkärilehti 72, 21, 1364–1367. Viitattu 20.8.2021. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/297876/SLL212017_1364.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Trogen, T. 2020. Positiivinen kasvat. 2.p. Jyväskylä: PS-kustannus.

Türkoglu, B. 2019. Preschool Teachers' Perspectives on Aggressive Behaviors in Children: A Qualitative Study. Journal of Education and Training Studies. Vol. 7(2) 169–183. Viitattu 19.11.2021. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1204188.pdf>.

Uhmakkuus ja käytöshäiriöt. N.d. Artikkel. Lasten mielenterveystalon www-sivuilta. Viitattu 31.5.2021. https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/kayttaytymisen_hairiot/Pages/uhmakkuus_ja_kaytoshairiot.aspx.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Annettu 13.7.2018. Viitattu 1.6.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidp447300960>.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 1.6.2021. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf.

Liitteet

Liite 1. Saatekirje

Hyvä varhaiskasvatuksen opettaja!

Olemme neljännen vuoden sosionomiopiskelijoita Jyväskylän ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä, jonka aiheena on päiväkotikäisten lasten käytöshäiriöiden näkyvyys päiväkodin arjessa. Tutkimus toteutetaan varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta. Tarkoituksenamme on kerätä aineistoa ja tutkia, kuinka käytöshäiriöt näkyvät päiväkodin arjessa ja kuinka ne huomioidaan, jotta voidaan taata jokaiselle lapselle turvallinen, yhdenvertainen ja tuettu kasvuympäristö. Tavoitteena on antaa tietoa käytännön työhön alan ammattilaisille ja tukea vanhemmille, joiden lapsilla esiintyy käytöshäiriötä.

Opinnäytetyömme toteutetaan kyselytutkimuksena, johon kutsumme teidät osallistumaan. Osallistuminen edellyttää omaisen kyselylomakkeen täyttämistä. Vastaaminen vie noin 15 minuuttia. Lomaketta ei erikseen tarvitse palauttaa, sillä vastattuanne, vastaukset tulevat automaattisesti meille näkyviin. Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Käytämme vastauksia vain tutkimukseen ja ne ovat ainoastaan meidän nähtävillämme.

Tutkimuksemme on saatu asianmukainen lupa. Antamanne vastaukset käsitellään luottamuksellisesti nimettöminä ilman tunnistetietoja. Kysymykset eivät ole henkilökohtaisia eikä niistä paljastu, mistä päiväkodista tai kenestä vastaajasta on kyse. Tallennamme ja hävitämme kyselyn vastaukset asianmukaisella tavalla käyttäen suojausta. Kyselyyn on aikaa vastata 24.9. klo 21 asti, eli noin kaksi (2) viikkoa. Jos kyselystä herää kysymyksiä, pyydämme ystävällisesti ottamaan yhteyttä puhelimitse.

Tutkimus julkaistaan joulukuussa 2021, jonka jälkeen se on luettavissa Theseus-palvelimessa. Opinnäytetyön ohjaajina toimii Merja Nybacka, puh. - ja Timo Hintikka, puh. - Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Iso kiitos osallistumisesta!

Ystävällisin terveisin,
Anni Lahtinen, puh. -
Ella-Noora Kuusisto, puh. -

Liite 2. Kyselylomake

1. Työkokemus vuosina varhaiskasvatuksen opettajana:

2. Onko lapsiryhmässäsi lapsia, joilla ilmenee käytöshäiriötä? *

- On ollut / on tällä hetkellä
- Ei ole ollut

3. Miten lapsen/lasten häiriökäyttäytyminen* on ilmennyt päiväkodissa?

4. Miten olet huomionnut/puuttunut häiriökäyttäytymiseen?

5. Koetko, että sinulla on tarpeeksi osaamista puuttua häiriökäyttäytymiseen? Jos vastaat ei, millaista osaamista toivoisit lisää? *

- kyllä
- ei

6. Miten käytöshäiriöt ovat näkyneet/näkyvät lapsiryhmän dynamiikassa?

7. Millaisia keinoja käytetään/on käytetty, jotta voidaan tukea haasteellisesti käyttäytyvää lasta sekä taata lapsille turvallinen ja yhdenvertainen kasvu ympäristö?

8. Millaisin keinoin yhteistyötä toteutetaan huoltajien kanssa, jotta voidaan tukea lasta, jolla esiintyy häiriökäyttäytymistä?

9. Oletko saanut työyhteisöltäsi tai muilta yhteistyötahoilta tietoa ja/tai tukea työskennellessäsi lapsen kanssa, jolla on ilmennyt käytöshäiriöitä? Jos vastaat kyllä, millaisia? *

- kyllä
- ei

10. Vapaa sana liittyen aiheeseen:

--